

บทที่ 2

ปรัชญาของฟิซท์และเชลลิง

เค้าโครงเรื่อง

1. โจฮาน กอตไลบ์ ฟิซท์
 - 1.1 จิตนิยมเชิงจิตวิสัย
 - 1.2 แนวความคิดทางปรัชญา
 - 1.3 ความคิดเรื่องสิ่งสัมบูรณ์
 - 1.4 หลักปรัชญาที่สำคัญของฟิซท์
 - 1.5 จุดมุ่งหมายของเจตจำนงเสรี
 - 1.6 วิธีการของเจตจำนงเสรีและวิธีการของความรู้
 - 1.7 Ego คืออะไร
 - 1.8 ความรู้เรื่องโลกภายนอก
 - 1.9 ปรัชญาจริยธรรมของฟิซท์
 - 1.10 ทศนะทางญาณวิทยาของฟิซท์
 - 1.11 ทศนะทางอภิปรัชญาของฟิซท์
 - 1.12 ทศนะทางคุณวิทยาของฟิซท์
 - 1.13 วิจาร์ณปรัชญาจิตนิยมของฟิซท์
2. ฟรีดริช วิลเฮล์ม โจเซฟ ฟอน เชลลิง
 - 2.1 จิตนิยมเชิงภววิสัยของเชลลิง
 - 2.2 ปรัชญาธรรมชาติ
 - 2.3 ธรรมชาติกับจิตแตกต่างกันอย่างไร
 - 2.4 ปรัชญาว่าด้วยจิต
 - 2.5 ปรัชญาว่าด้วยเอกภพ
 - 2.6 ปรัชญาว่าด้วยสิ่งสัมบูรณ์ คือธรรมชาติ
 - 2.7 คำสอนว่าด้วยตรรกวิทยาและสัญชาตญาณ

สาระสำคัญ

1. ปรัชญาจิตนิยมของฟิชท์นั้น มีลักษณะเป็นจิตนิยมเชิงจิตวิสัย อันได้แก่ ปรัชญาที่มีความเชื่อว่า สรรพสิ่งในโลกนี้เกิดจากจิตทั้งสิ้น และจิตดังกล่าวนี้ เรียกว่า “จิตสัมบูรณ์” (Absolute Ego) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “พระเจ้าที่ไม่มีตัวตน” อันได้แก่ กฎทางศีลธรรม นั้นเอง
2. หลักปรัชญาที่สำคัญของฟิชท์ ได้แก่ ความคิดเรื่องจิตจำนงเสรี และเจตจำนงเสรีนี้เป็นหลักของชีวิตและจิต เป็นพื้นฐานของความรู้ทางทฤษฎีอันได้แก่ ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และความรู้ทางด้านปฏิบัติ ได้แก่ เหตุผลทางจริยธรรม
3. จุดมุ่งหมายของเจตจำนงเสรี คือ การพัฒนาจิตส่วนที่ทำหน้าที่สร้างความรู้ (Consciousness) ให้เป็นจิตที่รู้ตนเอง (Self-Consciousness) และวิธีการของเจตจำนงเสรี ก็คือ การจงใจคิด การทำหน้าที่ของจิตจะช่วยพัฒนา Self-Consciousness ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น เพราะปรัชญาไม่ได้เริ่มต้นด้วยข้อเท็จจริง (Fact) แต่เริ่มต้นด้วยการกระทำ (Action) ของเจตจำนงและความรู้อันประเสริฐหรือปรัชญา ก็ จะเกิดขึ้นได้ด้วยการกระทำหน้าที่ของเจตจำนงเสรีเท่านั้น
4. เรื่อง Ego ฟิชท์ได้อธิบายไว้ว่า Ego คือ สิ่งที่เป็นความจริงสูงสุด เป็นนามธรรม มีอยู่ด้วยตัวมันเอง (Ego-in-itself) และมีอยู่เหนือประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส ฟิชท์ได้แบ่ง Ego ออกเป็น 2 ชนิดคือ
 1. อีโอสากล (Universal ego)
 2. อีโกส่วนบุคคล (Individual ego)Universal ego or Absolute ego มีลักษณะเป็นตัวเหตุผลสากล เป็นมูลฐานหรือเงื่อนไขให้เกิด Individual ego
5. เราจะรู้ Ego ได้นั้นจะอาศัยแต่ความรู้ทางด้านวุฒิปัญญา หรือเหตุผลทางทฤษฎี ยังไม่เพียงพอต้องอาศัยความรู้ที่เกิดขึ้นภายในอย่างกระฉ่างแจ้ง ซึ่งเรียกว่า ญาณวิเศษหรือ อัจฉมัตติญาณอันเกิดจากวุฒิปัญญาตามลำดับ (Intellectual intuition) หรือ เจตจำนงเสรี (Free-Will)

6. ปรัชญาจริยธรรมของพีชท์ หมายถึง หลักศีลธรรม อันได้แก่ ศรัทธาในศาสนา ถ้าไม่มีศรัทธา หรือความเลื่อมใสในศาสนาแล้ว หลักศีลธรรมก็ไม่มี ความหมายอะไร

หน้าที่ของบุคคล คือ การทำงานในหน้าที่ของตนด้วยการรู้จักตน เพื่อนำตนให้เข้าถึงความดีขั้นสูงสุด นี่คือจุดหมายของศีลธรรมสากล นอกจากนี้ พีชท์มีความเชื่อว่า “ชีวิตที่เชิดชูสุขภาพและศีลธรรมเท่านั้น ที่สามารถทำให้โลกนี้วิวัฒนาการไปได้ไม่สิ้นสุด”

มนุษย์ผู้ไม่มีอุดมคติทางจริยศาสตร์ ผู้ไม่สามารถปลดปล่อยตนเองออกจากกลไกของธรรมชาติ ย่อมไม่สามารถเป็นอิสระชนได้ เขาจะเป็นเพียง “สิ่ง” หรือ “ผลิตภัณฑ์” แห่งธรรมชาติเท่านั้น

จุดประสงค์การเรียนรู้

- เมื่อได้ศึกษาบทที่ 2 ปรัชญาของพีชท์และเชลลิ่งแล้ว นักเรียนสามารถ
1. เข้าใจแนวความคิดทางปรัชญา จิตนิยมเชิงจิตวิสัยของพีชท์ได้
 2. อธิบายหลักปรัชญาที่สำคัญของพีชท์ และความคิดเรื่องสิ่งสัมบูรณ์
 3. ทราบจุดมุ่งหมายของเจตจำนงเสรี วิธีการของเจตจำนงเสรีและวิธีการของความรู้
 4. อธิบาย เรื่อง Ego สากลและ Ego ส่วนบุคคลได้ละเอียด
 5. วิเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับโลกภายนอก
 6. วิเคราะห์หลักปรัชญาจริยธรรม ที่เสนอทางญาณวิทยา ที่เสนอทฤษฎีปรัชญาและที่เสนอทางคุณวิทยาของพีชท์ได้
 7. อธิบายปรัชญาธรรมชาติ, ปรัชญาว่าด้วยเอกภาพของเชลลิ่ง
 8. ชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างธรรมชาติกับจิตเป็นปรัชญาของเชลลิ่ง
 9. สรุปให้เห็นชัดว่า ปรัชญาว่าด้วยสิ่งสัมบูรณ์ของเชลลิ่ง ได้แก่อะไร
 10. แสดงอุดมคติทางศีลธรรมตามที่เสนอของพีชท์

1. โจฮาน กอตไลบ์ ฟิชท์ (Johan Gottlieb Fichte 1762-1814)

1.1 จิตนิยมเชิงจิตวิสัย (Subjective-Idealism)

ฟิชท์ เป็นนักปรัชญาจิตนิยมเชิงจิตวิสัย ชาวเยอรมัน เกิดเมื่อปี ค.ศ. 1762 ในเมือง แชกซัน เป็นบุตรของช่างทอผ้าที่ยากจน ในปี ค.ศ. 1762 นี้เอง ได้มีผู้ใจบุญนำเอาฟิชท์ไปเลี้ยงดูจนเจริญเติบโต เมื่อถึงวัยเข้าโรงเรียนเขาก็ได้ส่งฟิชท์เข้าเรียนหนังสือโดยลำดับจนถึงระดับมหาวิทยาลัย แต่ยังไม่ทันจบจากมหาวิทยาลัยผู้อุปการะของเขาก็ได้เสียชีวิตเสียก่อน ฟิชท์ต้องออกจากมหาวิทยาลัยมาทำงานหาเลี้ยงชีพตนเองด้วยการสอนพิเศษ เมื่อเรียนจบมหาวิทยาลัยแล้ว เขาได้รับแต่งตั้งให้เป็นอาจารย์ผู้บรรยายวิชาปรัชญาที่มหาวิทยาลัยเยนา (Jena) ในไม่ช้าเขาก็ได้กลายเป็นผู้นำกลุ่มนักปรัชญาจิตนิยมแนวใหม่ที่มีชื่อเสียง แต่เขาก็มีความรู้สึกอึดอัดใจเพราะถูกกล่าวหาว่าเป็นนักอเทวนิยม (ลัทธิที่ปฏิเสธความมีอยู่ของพระเจ้า)

ดังนั้น เขาจึงลาออกจากมหาวิทยาลัยเยนาแล้วต่อมาไม่นานนักเขาก็ได้ศึกษาค้นคว้าวิชาปรัชญาให้แตกฉานยิ่งขึ้น และได้รับเชิญไปแสดงปาฐกถาตามสถานที่ต่าง ๆ หลายแห่ง

ในปี ค.ศ. 1807-1808 อันเป็นปีที่กองทัพฝรั่งเศสซึ่งนำโดยนโปเลียนมหาราช ยกทัพเข้ายึดครองกรุงเบอร์ลิน ฟิชท์ก็ได้มีโอกาสแสดงปาฐกถาที่มีชื่อเสียงเพื่อทำให้ประเทศเยอรมันมีความเป็นปึกแผ่นแน่นหนา และมีความเจริญรุ่งเรือง

ต่อมาเขาได้รับแต่งตั้งให้เป็นศาสตราจารย์ในวิชาปรัชญา และได้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีคนแรกของมหาวิทยาลัยเบอร์ลินในฐานะเป็นผู้บุกเบิกคนหนึ่ง

1.2 แนวความคิดทางปรัชญา

ฟิชท์เป็นนักปรัชญาจิตนิยมที่มีความเชื่อว่า สรรพสิ่งในโลกนี้ล้วนแล้วแต่เกิดมาจากจิตนิยมหรือเป็นผลผลิตของจิต จิตไม่ใช่เพียงเป็นเครื่องประสานกันทางเหตุผลเท่านั้น ดังที่นักวัตถุนิยมยึดถือ แต่เป็นธรรมชาติที่มีการสร้างสรรค์ มีอิสรภาพ สามารถกำหนดตัวเองได้เป็นพื้นฐานแห่งความรู้ทั้งทางภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ และความเข้าใจทั้งหมด

ระบบของความรู้ต้องประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ของวุดมปีญญาอันเป็นเครื่องพัฒนาอัตสัมพัชัญญะ (ความรู้สึกว่าตนเองอยู่ในภาวะเช่นไร) ให้เจริญรุ่งเรืองและความรู้อันแท้จริงจะเกิดขึ้นภายในขอบเขตของอิสรภาพเท่านั้น ตามที่ธรรมชาติทางศีลธรรมของเราต้องการลักษณะของจิตนิยมทางจริยศาสตร์ของฟิชท์อันนี้ เป็นเครื่องสะท้อนให้เราเห็นว่าเจตจำนงของเรามีหน้าที่แสวงหาความเป็นไปหรือความเคลื่อนไหวของโลก ซึ่งในขณะเดียวกันนั้นเราก็ต้องยอมรับว่าเหตุผลก็เป็นสิ่งที่เราต้องการเหมือนกัน และเพื่อให้ลงรอยกันกับความคิดของมนุษย์

หมายเหตุ ชื่อนักปรัชญา อ่านตามภาษาเยอรมันว่า โยฮัน กอตลิบ ฟิกเต้

1.3 ความคิดเรื่องสิ่งสัมบูรณ์ (The Absolute)

ความคิดเรื่องสิ่งสัมบูรณ์ของฟิชท์ได้แก่พระเจ้าที่ไม่มีตัวตน ซึ่งอาจเป็นอันเดียวกันกับระเบียบทางศีลธรรมของจักรวาลก็ได้ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กฎทางศีลธรรม

การรู้จักตนเอง (Self-knowledge) ซึ่งอัตตาหรือจิตสัมบูรณ์ (Absolute Ego) กำลังแสวงหา นั่น เราสามารถบรรลุได้โดยอาศัยกัมมันตภาพทางศีลธรรมที่มีการสร้างสรรค์เพียงบางส่วน และอัตตาที่จำกัดเท่านั้น

1.4 หลักปรัชญาที่สำคัญของฟิชท์

หลักปรัชญาที่สำคัญของฟิชท์คือ ความคิดเรื่องเจตจำนงเสรี เขาถือว่าเจตจำนงเสรีไม่ใช่สิ่งหนึ่ง ๆ เหมือน ๆ สิ่งทั้งหลาย ไม่ใช่เหตุผลช่วงหนึ่งในเหตุผลแบบลูกโซ่ แต่เจตจำนงเสรีนี้ เป็นหลักของชีวิตและจิต เป็นหลักของความรู้และความประพฤติดี เป็นอำนาจให้เกิดความก้าวหน้าและอารยธรรม เจตจำนงเสรี เป็นพื้นฐานของความรู้ทางด้านทฤษฎีอันได้แก่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และความรู้ทางด้านปฏิบัติ ซึ่งได้แก่ เหตุผลทางจริยธรรม เจตจำนงเสรีนี้ ฟิชท์ เรียกเป็นภาษาเยอรมันว่า *Wissenschaftslehre* ซึ่งเป็นกฎแจ่มเปิดประตูไปสู่ความรู้ทั้งปวง

1.5 จุดมุ่งหมายของเจตจำนงเสรี

ฟิชท์ ได้วิจารณ์กันว่า สร้างคาทิกอรีขึ้นมาจากประสบการณ์ แต่ไม่ได้แสดงว่า คาทิกอรีเหล่านั้นเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับปรัชญาแต่อย่างไร ส่วนฟิชท์สร้างคาทิกอรีจากพื้นฐานร่วมกันของวิทยาศาสตร์ทุกสาขาหรือศาสตร์ของศาสตร์ทั้งหลายนั้นคือเจตจำนงเสรี

สมมติฐานของฟิชท์มีอยู่ว่า จิตเป็นระบบแห่งเหตุผล จิตทำหน้าที่เป็นเหตุผลของอินทรีย์ การที่จิตทำหน้าที่ต่าง ๆ นั้น ไม่ใช่การกระทำที่แยกกันและไร้ความหมาย แต่มีสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อจุดมุ่งหมายร่วมกัน นั่นคือ จิตที่รู้ตัวเอง (Self-Consciousness เพราะจุดมุ่งหมายของเจตจำนงเสรีก็คือ การพัฒนา *Consciousness* (จิตส่วนที่ทำหน้าที่สร้างความรู้) ให้เป็น Self-Consciousness (จิตที่รู้ตัวเอง)

1.6 วิธีการของเจตจำนงเสรีและวิธีการของความรู้

วิธีการของเจตจำนงเสรี คือ การแสดงว่าการกระทำต่าง ๆ ของจิตที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาการของ Self-Consciousness อย่างไรก็ตาม จิตจะเป็นอิสระเสรีไม่ได้ถ้าจิตส่วนที่ทำหน้าที่สร้างความรู้ไม่ทำหน้าที่ เพราะการที่จะเข้าใจเรื่องนี้ได้ นักปรัชญาต้องทำการคิดโดยเจตจำนงนั่นคือ จงใจคิด ปรัชญาจึงไม่ได้เริ่มต้นด้วยข้อเท็จจริง (Fact) แต่เริ่มต้นด้วยการกระทำ (Act) ของเจตจำนง

วิธีการของความรู้ ฟิชท์ได้แสดงที่สนะไว้ว่า มีวิธีเดียวเท่านั้นที่แบบความคิดทั้งหลาย จะเป็นหลักเกณฑ์ของความรู้ได้ นั่นคือ แบบความคิดเหล่านั้นจะต้องได้มาจาก

หลักเกณฑ์ที่เป็นศาสตร์ เพราะศาสตร์จะต้องสัมพันธ์กับส่วนรวมอย่างถูกต้อง ทั้งจะต้องเป็น
หลักเหตุผลในวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ศาสตร์ หรือปรัชญาสากลที่เป็นบ่อเกิดแห่งความถูก
ต้องของศาสตร์อื่น ๆ จะต้องได้มาจากประโยชน์ที่ชัดเจนอยู่ในตัวและมีลักษณะจำเป็นที่
ต้องเป็นเช่นนั้น หรือจะต้องได้มาจากหลักเกณฑ์สมบูรณ์ที่สามารถให้หลักเกณฑ์แก่ศาสตร์
เหล่านั้นได้ และมีส่วนช่วยให้ศาสตร์เหล่านั้นถูกต้องได้ด้วย

มีปัญหาว่า ความรู้อันประเสริฐเกิดขึ้นได้อย่างไร ความรู้อันประเสริฐหรือปรัชญา
เกิดขึ้นได้ด้วยการกระทำของเจตจำนงเสรีเท่านั้น ฟิชท์กล่าวว่า “ข้าพเจ้ารู้เฉพาะสิ่งที่ข้าพเจ้า
สามารถสร้างขึ้นอย่างเสรีในความคิด สิ่งที่ข้าพเจ้าสร้างไม่ได้ ข้าพเจ้าหารู้ได้ไม่”

ความรู้ไม่ได้หมายถึงเพียงความคิดความเข้าใจเรื่องเท่านั้น แต่หมายถึงขบวนการ
ที่ดำเนินไปอย่างมีหลักเกณฑ์ในตัวเอง ความรู้ ความคิด และปัญญาเหล่านี้มีลักษณะเป็น
อิสระแก่ตัวเอง ถ้าขาดพลังความรู้เป็นต้นเสียแล้ว โลก ประสบการณ์และความคิดจะมีขึ้น
ไม่ได้หรือแม้มีอยู่ก็เหมือนไม่มี

เพราะฉะนั้น พลังความรู้จึงเป็นหลักสำคัญที่เรากำลังแสวงหากันอยู่ เพราะธาตุ
รู้มีเหตุผล คือ มีเหตุในตัวเองและเป็นจุดเริ่มต้นของความรู้ทุกอย่าง ทั้งเป็นจุดหมายปลาย
ทางของศาสตร์ทั้งหลายอีกด้วย

วิธีการของฟิชท์ มุ่งหมายเพื่อเข้าถึงการรู้จักตัวเองอย่างสมบูรณ์ เพราะความรู้ชนิดนี้
เป็นตัวนำเข้าถึงความหมายของความรู้ทั้งปวง ที่กล่าวมานี้ เพื่อแสดงให้เห็นว่าทัศนะฟิชท์
ต้องการให้เราเข้าถึงธาตุรู้ และธาตุรู้้นำเข้าถึงความรู้ทั้งปวงอีกต่อหนึ่ง

คำว่า Consciousness ในปรัชญาของฟิชท์ หมายถึงอะไร Consciousness นั้นเราจะ
อธิบายด้วยสิ่งอื่นนอกจาก Consciousness ไม่ได้ Consciousness คือ จิตที่ทำหน้าที่รู้ รับรู้ หรือ
รับทราบ และเป็นจิตที่มีกัมมันตภาพกำหนดตัวเองได้ อันเป็นจุดเริ่มต้นของปรัชญา วิธีการ
สร้าง Consciousness ให้เป็น Self-Consciousness นั้นต้องอาศัยเจตจำนงเสรี โดยการกระทำตาม
กฎหรือตามคาทีกอร์รี่ คือกาลอวกาศ ความเป็นเหตุและผลและทำการติดตามคาทีกอร์รี่ แห่ง
ความรู้และกฎจริยธรรม

1.7 Ego คืออะไร

คำว่า Ego เป็นคำที่มีความหมายแตกต่างกันออกไป ตามที่นักจิตวิทยา นักปรัชญา
นักการศาสนา จะวิเคราะห์กัน เช่น ฟรอยด์ มีความเห็นว่า ภาวะทางจิตของมนุษย์ทุกคน
ประกอบด้วยลักษณะ 3 ประการคือ ความรู้สึกฝ่ายต่ำ (id) ความรู้สึกรับผิชอบต่อคุณค่าทาง
ศีลธรรมทั่วไป (ego) และความรู้สึกประเภทอุดมคติ (Super ego) ตามทัศนะของพุทธปรัชญา
ถือว่า ego หรือ อหังการ คือ ความหลงผิดที่ว่ามีตัวตนที่เที่ยงแท้ Ego เป็นผู้คิด ผู้รู้สึก ผู้ทำ และ
เป็นผู้รับผลแห่งการกระทำ

ส่วนปรัชญาฮินดู โดยเฉพาะสาย อทไวตะเวทานตะ ที่ประกาศโดยสังคราจารย์มีความเห็นว่า ego หรือ อาตมัน คือ ตัวตนที่แท้จริง เป็นความจริงสูงสุด (Ultimate Reality) มีอยู่ในทุกคน

สำหรับฟิชท์ ก็มีความเห็นว่า ego คือ สิ่งที่เป็นความจริงที่สูงสุดเป็นนามธรรม มีอยู่ด้วยตัวมันเอง (ego-in-itself) มีอยู่เหนือประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสแต่เป็นสิ่งที่ปรากฏในจิตสำนึกของทุกคน ego มิใช่เป็นวัตถุ (Object) แห่งประสบการณ์มิใช่เป็นปรากฏการณ์หรือเป็นเพียงห่วงอันหนึ่งในสายโซ่แห่งเหตุผลในธรรมชาติ (Naturat Chain)

แต่นักวิชาการผู้ยึดมั่นในคัมภีร์ (Dogmatist) มักจะปฏิเสธ ego ที่มีอยู่อย่างอิสระ (independent) และมักจะไม่นยอมรับเจตจำนงอิสระด้วยเหตุผลเพียงว่าหากมันไม่พบด้วยตรรกะหรือในโลกแห่งปรากฏการณ์ภายนอก ต่อที่ศนะอันนี้ฟิชท์เสนอว่า ถ้าความจริงเป็นเช่นนั้นนักวิชาการผู้ถือคัมภีร์เหล่านั้น ก็หลีกเลี่ยงที่จะเป็นนักวัตถุนิยม (Materialist) นักชะตากรรมนิยม (Fatalist) เขาได้อธิบายโต้แย้งว่า ego เป็นสิ่งที่มีอยู่ในจิตสำนึกของทุกคน เป็นสิ่งที่พบได้ในตัวเอง มิใช่ในโลกภายนอก

นอกจากนี้แล้ว เขายังได้แนะนำให้เฝ้าสังเกตขณะที่จิตทำงานหรือหมั่นพิจารณาประสบการณ์ แต่การสังเกตอย่างเดียวนั้นไม่เป็นการเพียงพอ และไม่ใช่ว่าปรัชญาบุคคลจะต้องเข้าใจประสบการณ์ที่เกิดขึ้นทุกครั้งและเข้าใจมูลฐานที่ทำให้มันเกิดขึ้นตลอดถึงจุดหมายปลายทางของมันด้วย

แต่อย่างไรก็ตาม เพื่อความกระจ่างในเรื่องนี้ ฟิชท์จึงได้แบ่ง ego ออกเป็น 2 ชนิดคือ

1. อีโกสากล (Universal ego)
2. อีโกของปัจเจกบุคคล (Individual ego)

ego สากลหรือ ego สัมบูรณ์ (Absolute ego) มีลักษณะเป็นตัวเหตุผลสากล (Universal Reason) เป็นมูลฐานและเงื่อนไขให้เกิด ego ของปัจเจกบุคคล

นอกจากนี้ ego สากลหรือสัมบูรณ์ยังเป็นความจริงสูงสุด เป็นตัวรู้ความจริงสากล และเป็นตัวตระหนักถึงจุดมุ่งหมายสากล ส่วน ego ของปัจเจกบุคคลนั้นเป็นสิ่งที่เกิดจาก ego สัมบูรณ์อีกต่อหนึ่ง

ดังนั้น จึงเป็นที่ชัดเจนแล้วว่า ฟิชท์เป็นนักปรัชญาจิตนิยมสัมบูรณ์ (Absolute Idealist) โดยเขาปฏิเสธทฤษฎีธรรมชาตินิยม (Naturalism) ที่ว่า ทุกสิ่งเกิดขึ้นเป็นไปเองตามธรรมชาติ ปฏิเสธทฤษฎีจักรกลนิยม (Mechanism) ที่ยืนยันว่าจักรวาลและชีวิตเป็นดุจเครื่องยนต์เป็นไปโดยไร้จุดหมาย ในขณะที่เดียวกันเขาก็ประกาศทฤษฎีจิตนิยมว่า โลก ชีวิต และปรากฏการณ์ทั้งหลาย มีลักษณะเป็นจิตทั้งถูกควบคุมโดย ego สากล หรือสัมบูรณ์

ego ในทัศนะของฟิชท์นี้ มีชื่อเรียกได้หลายอย่าง เช่น จิต หรือ อัตตา ความแท้จริงสูงสุด หรือพระผู้เป็นเจ้า แต่เมื่อก้าวโดยหลักการแล้วก็คือ เหตุผลสากล (Universal Reason) ที่ควบคุมจิตสำนึกของทุกคน ทั้งเป็นสิ่งที่มิมีชีวิตหลังไหลอยู่เสมอ (Flowing) เป็นผู้กำหนดตัวเอง และแสดงตัวเองให้ปรากฏในธรรมชาติเป็นพื้นฐานของรูปแบบแห่งความคิด เป็นเอกภพของความจริงความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเป็นมูลฐานของประสบการณ์ทั้งปวง และเป็นตัวให้เกิด ego ของปัจเจกบุคคล

สรุปลักษณะของอีโกสัมบูรณ์ของฟิชท์

1. อีโกสัมบูรณ์เป็นสิ่งที่มิอยู่อย่างอิสระด้วยตัวมันเองและเป็นเหตุให้เกิด ego ส่วนบุคคลแต่ละคน
2. เป็นความจริงสูงสุด เมื่อปรากฏในจิตจะกลายเป็นแรงกระตุ้นให้ตระหนักถึงจุดมุ่งหมายทางศีลธรรมและหน้าที่และช่วยให้บุคคลสามารถเอาชนะอุปสรรคต่างๆ ได้ จนสามารถบรรลุถึงเสรีภาพที่สัมบูรณ์
3. เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสิ่งที่เรียกว่าเหตุผลสากล หรือพระผู้เป็นเจ้าซึ่งสิ่งทั้งปวงเกิดจากสิ่งนี้ อาทิเช่น โลก ชีวิต และปรากฏการณ์ต่างๆ
4. มีคุณลักษณะเป็นนามธรรมหรือเป็นจิต
5. เมื่อปรากฏในจิต ego สัมบูรณ์จะกระตุ้นให้บุคคลมีพลังจิตและพยายามเพื่อบรรลุถึงอุดมคติสูงสุดทางศีลธรรม

7.10 เราจะรู้ ego ได้อย่างไร มีปัญหาว่าเราจะรู้ ego ได้อย่างไรเรื่องนี้เราสามารถอนุมานได้ว่า ego เป็นพื้นฐานของประสบการณ์ทั้งหมด เป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ทั้งทางภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ แต่การจะรู้ ego ได้นั้นเราจะอาศัยแต่ปัญญา (Intellect) หรือเหตุผลทางทฤษฎียังไม่เพียงพอ ต้องอาศัยสัญชาตญาณอันเกิดจากปัญญา (Intellectual Intuition) หรือเจตจำนงเสรี (Free-will)

เรื่องนี้ ฟิชท์มีความเห็นตรงกันกับคานท์ที่ว่า เราไม่สามารถเข้าถึงสัจภาพด้วยความคิดอย่างโลกๆ ได้ เราจะเข้าถึงสัจภาพได้นั้นต้องอาศัยปัญญา สัญชาตญาณและเจตจำนงเสรี รวมทั้งเหตุผลทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ

สัจภาพที่กล่าวถึงนี่คืออะไร สัจภาพที่กล่าวนี้ คือ อิศราภาพ ศีลธรรม และอุดมคติความรู้ทางวิทยาศาสตร์ จะอยู่เหนือเหตุผลไปไม่ได้และไม่สามารถข้ามพ้นกระบวนการของธรรมชาติไปได้ วิธีที่จะเข้าถึงอิสราภาพสมบูรณ์ได้นั้นเราต้องมีพลังจิตหรือญาณพิเศษ ซึ่งสามารถมองเห็นจุดประสงค์สากลที่ทุกคนยอมรับ (เช่น มนุษย์ทุกคนต้องการความสุข ความสำเร็จ ความเจริญก้าวหน้าในชีวิต ตลอดถึงการมีเหตุผลบริสุทธิ์) และจุดประสงค์สากลนี้

เป็นเหตุให้มนุษย์สร้างเสรีภาพให้แก่ตนเอง ทำให้รอดพ้นจากการถูกกักขังอยู่ในวงล้อมของ
ธรรมชาติ ต่อจากนั้นชีวิตก็มีความหมายและมีค่ายิ่งขึ้น

เมื่อเรามีสัญชาตญาณอันเกิดจากวุฒิปัญญาเราจะรู้กฎของหน้าที่ หรือรู้วัตถุประสงค์
ของเอกภพที่ปรัชญาสอนให้เราเป็นบุคคลเสรีเพื่อเปลื้องตัวเองให้พ้นจากข้อผูกพันของ
ธรรมชาติ การรู้กฎของหน้าที่และยอมรับเจตจำนงเสรีจะทำให้ชีวิตของเรามีเหตุผลที่สมบูรณ์
แบบและสามารถบรรลุถึงอุดมภาวะได้ (ภาวะที่สมบูรณ์หรือสูงสุด) ในขณะเดียวกัน ทำให้เรารู้
ว่าโลกเป็นเครื่องมือช่วยให้เราได้เข้าถึงความมุ่งหมายของเอกภพและเปลี่ยนตัวเราจากการ
เป็นเครื่องมือของความมุ่งหมายกลายเป็นผู้ทำความมุ่งหมายให้เป็นจริง มนุษย์เราจะเป็นบุคคล
เสรีไม่ได้โดยไม่มี ความพากเพียรพยายาม เราต้องต่อสู้กับโลกนี้เพื่อเป็นผู้ชนะให้ได้ โดย
ทำนองนี้ความเป็นบุคคลที่มีอิสรภาพจึงจะเกิดขึ้นได้ หลังจากที่ เป็นผู้ชนะโลกได้แล้ว โลกก็
จะไม่มี ความหมายในชีวิตอะไรมากนัก นอกจากนี้แล้วการที่เราจะสามารถเข้าถึงอุดมภาวะ
ได้นั้น ต้องอาศัยกฎจริยศาสตร์อีกด้วย

กฎของจริยศาสตร์ เป็นพื้นฐานของปรัชญา การที่บุคคลจะยอมรับกฎของจริย
ศาสตร์มาปฏิบัติในชีวิตประจำวันนั้น ขึ้นอยู่กับข้อที่ว่า เขาเป็นคนชนิดใด คนที่ไม่มีอุดมคติ
ทางจริยศาสตร์ หรือคนที่เป็นเพียงเครื่องมือของธรรมชาติ ย่อมไม่สามารถมองเห็นตัวเอง
เป็นอย่างอื่นนอกเหนือไปจากการเป็นสิ่ง ๆ หนึ่ง หรือเป็นผลผลิตอย่างหนึ่ง นั่นคือ เสรีภาพ
ของความเป็นคน ส่วนคนที่พ้นจากความเป็นทาสของประสาทสัมผัส เป็นผู้กำหนดตัวเอง
ย่อมมองเห็นตัวเองเป็นผู้มีอำนาจเหนือทุกสิ่งทุกอย่างทางประสาทสัมผัส ก็บุคคลผู้มีเสรี
ภาพอย่างสมบูรณ์นั้น ย่อมสามารถเอาชนะสิ่งชั่วร้ายชวนให้หลงมัวงมรดกเป็นทาสของ
กิเลสตัณหาได้อย่างเด็ดขาด

1.8 ความรู้เรื่องโลกภายนอก

โลกภายนอกคืออะไร

โลกภายนอกคือ โลกแห่งปรากฏการณ์ ฟิซท์ถือว่า ความแท้จริงทั้งหมดอยู่ที่ ego
เพราะเหตุที่ ego คือทุกสิ่งทุกอย่างจึงไม่มีสิ่งใดอยู่ภายนอก ego ดังนั้น จึงมีปัญหว่า ego
ล้วน ๆ กลายเป็นโลกเชิงวัตถุวิสัยได้อย่างไร ฟิซท์ตอบว่า ปัญหานี้ขึ้นอยู่กับธรรมชาติของ
ego เอง ego นั้น เมื่อเกิดขึ้นก็จำกัดตัวเองในขณะเดียวกัน

อีกอย่างหนึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า ฟิซท์ไม่ได้ปฏิเสธโลกภายนอกว่าไม่มีแต่เขาบอกว่า
โลกภายนอกมีลักษณะเป็นจิต (spirit) และการมีอยู่ของโลกภายนอกก็เพื่อประโยชน์ของ ego
สากล

ฟิซท์ กล่าวว่า “เราทั้งหมดเป็นผู้ถูกสร้างขึ้นมา เป็นผลิตผล เป็นสิ่งถูกเปิดเผย
โดยธรรมชาติ และในตัวเราก็มียุทธศาสตร์ที่ทำหน้าที่คิดและปรากฏอย่างชัดแจ้งอยู่ในจิต”

ego สร้างโลกเชิงวัตถุวิสัยขึ้นด้วยตนเอง นั่นคือ จิตเปลี่ยน Consciousness ล้วน ๆ ให้เป็นอวกาศ หรือทำวัตถุให้เป็นวัตถุ ถ้าไม่มีเพนทาการ และการทำหน้าที่ของ ego เกี่ยวกับอวกาศ กาลและความเป็นเหตุและผลแล้ว โลกทางปรากฏการณ์ก็มีไม่ได้ โลกทางปรากฏการณ์ไม่ใช่ความลวง แต่เป็นความจริงแท้แน่นอน เพราะเหตุไร ego จึงจำกัดตัวเอง เรื่องนี้อธิบายไม่ได้ด้วยเหตุผลทางทฤษฎี (เหตุผลทางวิทยาศาสตร์) แต่อธิบายได้ด้วยเหตุผลทางปฏิบัติ (เหตุผลทางจริยศาสตร์)

โลกทางปรากฏการณ์ เป็นสิ่งที่รู้ได้ทางประสาทสัมผัส เราสามารถทำอุดมคติทางจริยศาสตร์ให้กลายเป็นจริงได้ โดยอาศัยปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโลก โลกจึงเป็นเครื่องมือของการกระทำความมุ่งหมายทางจริยศาสตร์ให้เป็นจริง

อนึ่ง ความคิดเรื่องโลกของพีชท์ ก็ตั้งอยู่บนพื้นฐานทางจริยศาสตร์ ในขณะที่เดียวกัน พื้นฐานทางจริยศาสตร์จัดเป็นหลักและทิศทางของปรัชญาด้วย มนุษย์เราถ้าขาดอุดมคติทางศีลธรรมเสียแล้ว ก็ไม่สามารถรู้จักตนเองหรือไม่สามารถเข้าถึงอัตตาที่มีอิสรภาพได้ ไม่สามารถอยู่เหนือกระแสธรรมชาติได้ ไม่พ้นจากความเป็นทาสของผัสสะ ส่วนผู้ที่หลุดพ้นจากกระแสธรรมชาติย่อมไม่ตกเป็นทาสของผัสสะ นับว่าเป็นผู้ทรงพลังเหนือสิ่งที่รับรู้ทางประสาทสัมผัสทั้งปวง และมีหน้าที่รับรู้พฤติกรรมของตนโดยตรง จิตนิยมมีอิทธิพลเหนือวัตถุนิยมตรงนี้แหละ

เราสังเกตได้ว่า มนุษย์มีธาตุรู้อยู่ ทำหน้าที่รับรู้ทางจิตและทุกคนสามารถจะพบธาตุรู้ได้ในตัวเอง ในข้อนี้ พีชท์ ได้กล่าวว่า “*มโนกรรมมีอยู่ทุกแห่งและตัวธาตุรู้ที่รับรู้มโนกรรมนั้นมีอยู่*”

อธิบายความว่า สัจภาพมีอยู่ในจิตและจิตเป็นที่รวมลงของทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีอะไรนอกเหนือไปจากจิต ดังนั้น จิตนิยมจึงเป็นวิธีการอธิบายสัจภาพสากล แม้จะมีสัจภาพปรากฏเป็นส่วนบุคคลอยู่ก็ตาม หรือเป็นวิธีการประมวลปรากฏการณ์ภายนอกเข้ามาสู่จิตและเป็นธรรมดาที่สิ่งมีพลังงานในตัวเองจะพึงให้ขอบเขตจำกัดแก่ตัวเอง เรา รู้ สี รส กลิ่น สัมผัส ในขอบเขตจำกัด ตามที่ความสามารถของประสาทสัมผัสจะบอกแก่เราได้

ดังนั้น ความสามารถของประสาทสัมผัส (หมายถึงคุณภาพทางประสาทสัมผัส) เหล่านี้ จึงจำกัดเราอยู่ในตัว รวมความว่า ภาวะของโลกภายนอกนั้นเกิดขึ้นจากจิตนั่นเอง นี่ก็ คือ โลกทัศน์ตามมติของ พีชท์

1.9 ปรัชญาจริยธรรมของพีชท์

แนวความคิดของพีชท์ เกี่ยวกับทัศนะทางจริยศาสตร์ซึ่งได้เริ่มต้นมาแล้วในสมัยของคานท์นั้น มีจุดมุ่งหมายอยู่ที่หลักธรรมจริยาสากล โดยอธิบายว่าโลกทางประสบการณ์ขึ้นอยู่กับหลักศีลธรรม และหลักศีลธรรมหมายถึงอิสรภาพ อิสรภาพหมายถึงการมีชัยชนะ

ต่ออุปสรรค อุปสรรคในที่นี้หมายถึงโลกที่รับรู้ทางประสาทสัมผัส และหลักศีลธรรมสูงสุด หมายถึง อมฤตภาพ อมฤตภาพเป็นจุดประสงค์สากลของ อันติมภาวะ (พระเจ้า)

เรื่องศรัทธา ตามมคิของพีชท์ ศรัทธาไม่ใช่สิ่งที่ขัดแย้งกับความคิด หากขัดแย้งกับความรู้เท่านั้น ความรู้ได้จากการสังเกตข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์ทั้งในเรื่องภายในและภายนอกในตลอดจนเรื่องเกี่ยวกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ

หลักศีลธรรมหมายถึง ศรัทธาในศาสนา ถ้าปราศจากศรัทธาในศาสนาหลักศีลธรรมจะไม่มี ความหมาย ศรัทธาในศาสนาเป็นหลักประกันความแน่นอน ความจริงศรัทธาในศาสนา นั่นคือการตัดสินใจของตัวเจตจำนงซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในตัวบุคคล ความรู้ทางศีลธรรมจึงเป็น ประตู่แห่งสภาพและการตัดสินใจที่ถูกต้อง

หน้าที่ของบุคคล คือ การทำงานในหน้าที่ของตนด้วยความรู้จักตน เพื่อนำตนให้ เข้าถึงความดีขั้นสูงสุด คือจุดหมายของศีลธรรมสากล ส่วนธรรมชาติและบุคคลย่อมอยู่ใน สถานะเป็นเครื่องมืออยู่แล้วเป็นอย่างดี ความสำคัญในขั้นนี้คือ ความรู้จักตนจะทำให้บุคคล ปลดปล่อยตนเองออกจากความเป็นทาสของโลกแห่งประสาทสัมผัสได้และเข้าถึงความ เป็นบุคคลอย่างแท้จริง ไม่ใช่อยู่ในฐานะเป็นสิ่งที่ใดสิ่งหนึ่งอย่างสิ่งทั้งหลาย

ถ้าขาดความรู้เสียแล้ว ย่อมเป็นการยากที่จะพ้นจากแรงดึงดูดของธรรมชาติได้ จึงจำเป็นต้องแสวงหาความรู้ที่จะเข้าให้ถึงความมุ่งหมายของศีลธรรม ในการแสวงหาความรู้นี้ ทุกคนต้องรู้ว่าตนเองกำลังทำอะไร ความรู้ตัวนี้ทำให้บุคคลรู้จักทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ พร้อมกับ มองเห็นวัตถุประสงค์อยู่ในตัวไม่ใช่ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพราะอยากทำ แต่จะทำตามวัตถุประสงค์ ในหน้าที่ที่ควรทำ

ตามทัศนะของพีชท์ ศีลธรรมไม่ใช่จะดำรงอยู่ได้ด้วยเจตนาอย่างเดียว ถ้ามีเจตนาดี นั้นปรากฏตัวเป็นการกระทำและตัวเจตนาดีนั้นจะสามารถเอาชนะธรรมชาติได้ ดังนั้น ชีวิต ทางศีลธรรมจึงไม่ได้หมายความว่า จะต้องแยกตัวออกจากสังคมอยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่หมายถึง การดำเนินชีวิตไปในสังคมนั่นเอง

ทุกคนต้องเป็นสมาชิกในกิจการทางศีลธรรมร่วมกัน สละประโยชน์ตนให้ส่วนรวม เพื่อให้ศีลธรรมดำเนินไปในสังคม โดยวิธีดังกล่าวนี้ วัตถุประสงค์สากลของศีลธรรมก็จะเป็น ที่เข้าใจและบรรลุกันได้ทุกคนจึงต้องเลือกทางดำรงชีวิตให้ตรงกับความต้องการของตน และสมควรที่จะได้รับการศึกษาที่เหมาะสม แม้ทางด้านการทำงาน ทุกคนควรมีตำแหน่งในสังคม เพื่อใช้ชีวิตทำประโยชน์แก่ส่วนรวม ทุกคนควรรับผิดชอบร่วมกันในทางศีลธรรม และทุกคน ควรมีนิสัยปลูกฝังอิสรภาพให้มั่นคงถาวร

มนุษย์เรดำรงอยู่ในโลก 2 ระดับโลก คือ โลกแห่งธรรมชาติและโลกแห่งวิญญาณ ถ้าขาดความรู้ทางโลกแห่งธรรมชาติเสียแล้วมนุษย์จะไม่สามารถทำงานเพื่อโลกในอนาคตได้ การทำทุกอย่างที่ตรงกับเจตจำนงบริสุทธิ์ ย่อมมุ่งไปตรงจุดศูนย์กลางสากลเสมอและผ่านไป ยังวิญญาณอื่น ๆ อีก การรู้จักตนเอง คือสวรรค์ที่มีอยู่ในตัวเอง

ดังนั้น โลกแห่งวิญญาณจะปรากฏได้เพราะการรู้จักตนเอง อันติมภาวะคือพระเจ้า อยู่ศูนย์กลางระหว่างโลกแห่งวิญญาณกับมนุษย์ ความเชื่อในความเป็นจริงแห่งโลกภายนอก ไม่ใช่อะไรอื่น ได้แก่ความเชื่อว่า “ชีวิตที่เชิดชูสภาพและศีลธรรมเท่านั้น ที่สามารถให้โลก วัฒนาการไปได้”

พีชท์ กล่าวว่า “มนุษย์ผู้ที่ไม่มียุคคติทางจริยศาสตร์ ผู้ไม่สามารถปลดปล่อย ตนเองออกจากกลไกของธรรมชาติ ย่อมไม่สามารถจะเป็นอิสระชนได้ เขาจะเป็นเพียง “สิ่ง” หรือ “ผลิตภัณฑ์” แห่งธรรมชาติเท่านั้น”

ทุกคนต้องสร้างยุคคติทางศีลธรรมขึ้นมาด้วยตนเอง เมื่อเกิดเป็นความพร้อมขึ้น ทุกฝ่ายจะกลายเป็นสังคมแห่งศีลธรรมอันเสรีที่ยิ่งใหญ่ เป็นอาณาจักรธรรมจริยาสากล

ดังนั้น จึงไม่มีอะไรดีสำหรับมนุษย์ นอกจากเจตจำนงรักศีลธรรม ที่กล่าวมาทั้งหมด เหล่านี้ คือหลักปรัชญาจริยธรรมของพีชท์ เป็นทัศนะหนึ่งที่กล่าวถึงความสำคัญของศีลธรรม การได้ยินเสียศีลธรรมเท่ากับได้ยินเสียสวรรค์ การคิดเห็นความสำคัญของศีลธรรมชัดเจน คือ การใช้ความคิดในอาณาจักรสวรรค์

1.10 ทัศนะทางญาณวิทยาของพีชท์

ในด้านญาณวิทยา พีชท์ เห็นด้วยกับคานท์ที่ว่า เหตุผลหรือวุฒิปัญญา (Intellect) และความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่อาศัยประสาทสัมผัสเป็นเครื่องช่วย ล้วนมีขอบเขตจำกัด

ฉะนั้น วุฒิปัญญาจึงไม่สามารถรู้แจ้งความแท้จริงได้ พีชท์พยายามที่จะค้นหาวิธีการ หรือความรู้ชนิดที่มีลักษณะเป็นความจริงสากล สามารถทำให้รู้แจ้งแทงตลอดถึงความแท้จริง ของทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

พีชท์ ได้แบ่งความรู้ออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. ความรู้ประจักษ์ (Empirical knowledge) ได้แก่ความรู้ที่เกิดจากประสาทสัมผัส หรือประสบการณ์ทั่วไป
2. ความรู้ที่แท้จริง (Wissens-chäftslehre) เป็นความรู้สูงสุด ซึ่งเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สัญชาตญาณ (Intuition) เป็นความรู้ที่สามารถอธิบายสิ่งทั้งปวงได้อย่างถูกต้อง ตามความเป็นจริง

ดังนั้น สัญชาตญาณ (Intuition) เท่านั้นเป็นความรู้ที่แท้จริง ซึ่งมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. มีสหสัมพันธ์ภาพไม่ขัดแย้งกัน (Coherent)
2. เป็นความจริง สากล (Universal Truth)
3. มีลักษณะเป็นเอกภาพ ไม่ใช่ความรู้ปลีกย่อย เป็นส่วน ๆ
4. มีวิธีการที่สอดคล้องกับวิธีการทางวิทยาศาสตร์โดยเคร่งครัด
5. เป็นความรู้ที่ประจักษ์ด้วยตนเอง (Self evident)
6. เป็นมูลฐานของความรู้ทางวิชาการทุกสาขา

ที่กล่าวมานี้ แสดงให้เห็นว่าวชิปัญญาไม่สามารถให้ความแท้จริงแก่เราได้ สัญชาตญาณต่างหากที่สามารถให้ความแท้จริงทุกอย่างครบถ้วนแก่เราโดยไม่ต้องสงสัย ปัญหาในที่นี้ก็คือว่า คนเราจะมีความรู้ระดับสัญชาตญาณได้ทุกคนหรือไม่ เป็นสิ่งที่เราควรคิดและคิดให้ลึกว่าความรู้เช่นนี้จะเกิดขึ้นได้อย่างไร ความรู้เช่นนี้จะเกิดขึ้นได้โดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์อย่างเคร่งครัด ฟิชท์กล่าวว่า “ความรู้หรือศาสตร์ (Science) ที่จะเป็ความรู้หรือศาสตร์ที่แท้จริงได้ จะต้องมีลักษณะเป็นหลักสัมพันธ์กันแห่งความรู้ต่าง ๆ และเป็นหลักมูลฐานสากลรวมกัน เช่น ความรู้ในเรื่องกาล และอวกาศ เป็นความรู้มูลฐานของวิชาเรขาคณิต ความรู้ในเรื่องเหตุผล (Causation) เป็นมูลฐานของวิชาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ เป็นต้น และประการสำคัญ ความรู้ที่แตกต่างออกไปหลายสาขานั้น จะต้องมีความรู้หลักหรือความรู้สากลร่วมกันที่เรียกว่า ศาสตร์แห่งศาสตร์ทั้งหลาย (Science of Sciences) ซึ่งความรู้ชนิดนี้จะเกิดจากความรู้ประจักษ์ และเป็นความรู้ที่จำเป็นหรือเป็นความรู้ขั้นมูลฐานรองรับหรือนำมาอธิบายความรู้อื่น ๆ ได้ทั้งหมด

1.11 ทศนะทางอภิปรัชญาของฟิชท์

ฟิชท์ ได้ปฏิเสธแนวความคิดที่ยึดคัมภีร์ (Dogmatism) วัตถุนิยมและชะตากรรมนิยม (Fatalism) โดยประกาศยืนยันว่า “ความแท้จริงของสิ่งทั้งปวง คือ จิต ซึ่งเขาเรียกชื่อต่าง ๆ กันออกไป เช่น ego เหตุผลสากล (Universal Reason) และพระเจ้า เป็นต้น ฟิชท์ ถือสิ่งนี้ว่าเป็นความแท้จริงสูงสุด (Absolute First Principle) เป็นสิ่งที่อยู่ด้วยตัวมันเอง (ego-in-itself) เป็นสิ่งที่เป็มูลฐานให้เกิดโลก เกิดปรากฏการณ์ และเกิดการเรียนรู้ในตัวบุคคล

ฟิชท์ ได้แบ่ง ego ออกเป็น 2 คือ

1. ego สากล (Universal ego)
2. ego ส่วนบุคคล (Individual ego)

ego ประเภทแรกเป็นสิ่งที่พบได้แม้ในจิตสำนึกของทุกคนโดยการเฝ้าสังเกตทุกขณะที่จิตทำงานหรือทุกขณะที่ได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ ทั้งด้วยการทำความเข้าใจถึงเหตุให้

เกิดและจุดหมายปลายทางของประสบการณ์นั้น ๆ ego สากลนี้มีลักษณะเป็น ego บริสุทธิ์ และนอกจากจะเป็นความแท้จริงสูงสุดแล้ว ยังเป็นเหตุให้เกิด ego ประการที่สองอีกด้วย
สรุปแล้วความแท้จริงในอภิปรัชญาของฟิชท์ ก็คือ จิต หรือ ego เพราะเป็นมูลฐาน
ให้เกิดความรู้ทั้งทางภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ตลอดจนถึงปรากฏการณ์ต่าง ๆ บรรดามี

1.12 ทิศนะทางคุณวิทยาของฟิชท์

ฟิชท์ได้เน้นให้เราเห็นความสำคัญทางจริยธรรมมาก เขาปฏิเสธทฤษฎีธรรมชาตินิยม (Naturalism) ที่ว่า ทุกสิ่งเกิดขึ้นดำเนินไปเอง ปฏิเสธทฤษฎีจักรกลนิยม Mechanism ที่ว่าทุกสิ่ง เป็นตัวเครื่องจักรกลไร้เจตจำนงและจุดมุ่งหมาย แต่ในขณะเดียวกัน เขาก็ประกาศว่า โลกที่มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอน มีเหตุผลที่แน่นอน (Deterministic Law) โลกมีระเบียบ (World Order) และคุณค่าของโลกอยู่ที่การถูกนำมาใช้เป็นเวทีการต่อสู้เอาชนะความรู้สึกลงทางประสาทสัมผัส และรู้แจ้งเสรีภาพที่สมบูรณ์ และพยายามเพื่อบรรลุอุดมคติทางศีลธรรม

ในเรื่องศีลธรรม ฟิชท์ ได้เสนอเงื่อนไขไว้ 4 ประการ คือ

1. ต้องมีเจตจำนงอิสระ หรือเสรีภาพในการตัดสินใจ (Free-Will)
2. ต้องมีวิญญาณเป็นอมตะ (Immortal-Soul)
3. ต้องมีพระเจ้าเป็นเจ้า ผู้ควบคุมให้ความยุติธรรม (God)
4. ต้องมีศรัทธาในศาสนา (Religious Faith)

โดยนัยนี้ โลก ชีวิต ร่างกาย จิตและวิญญาณ จึงเป็นเพียงเครื่องมือช่วยให้มนุษย์ ได้มีโอกาสต่อสู้พยายามเพื่อบรรลุสิ่งสูงสุดเท่านั้น ถ้ามีฉะนั้นแล้ว สิ่งดังกล่าวทั้งหมดก็จะไร้ความหมาย เขากล่าวว่า อิสสรชน (a free man) ในความหมายที่แท้จริงนั้นคือ ผู้ที่ไม่ยอมเป็น สิ่งใดสิ่งหนึ่ง (a thing) ในท่ามกลางปรากฏการณ์ของโลก ไม่ยอมเป็นห่วงต่ออันหนึ่งในสายโซ่ แห่งเหตุผล (Causal Chain) แต่เป็นผู้ที่พยายามปลดปล่อยตัวเองออกจากความเป็นทาสทาง ประสาทสัมผัส ด้วยการตระหนักถึงเสรีภาพ และรู้แจ้งถึงจุดมุ่งหมายสากล ทั้งยังพยายาม เพื่อบรรลุสิ่งนั้น

นอกจากนี้ ฟิชท์ ยังได้เสนอแนะว่าในการปฏิบัติหน้าที่ หรือการตัดสินใจทางศีลธรรมนั้น มโนธรรม (Conscience) คือ ผู้นำทางสวรรค์ และมโนธรรมคือ เสียงของพระเจ้า

1.13 วิจารณ์ปรัชญาจิตนิยมของฟิชท์

เมื่อเราศึกษาปรัชญาจิตนิยมของฟิชท์แล้วจะเห็นได้ว่า ฟิชท์และนักปรัชญาในกลุ่มของเขาใช้ตรรกวิทยาแบบฉบับเคร่งครัดจนเกินไป กระทั่งล้มไปว่า ความแท้จริงอะไรก็ตามย่อมรู้ได้ทางผัสสะ

การที่เขาสาธยายเรื่อง ego มาโดยตลอดนี้ เป็นเพราะความเชื่อมั่นในญาณวิทยาที่ว่าเราอาจรู้ความจริงโดยการคิดไปตามหลักเหตุผลได้ ซึ่งหลักอันนี้ตกค้างมาจากยุคปรัชญากรีกและนับวันจะหมดความสำคัญลงไป

ใครก็ตามที่อ่านปรัชญาสารนิยมแล้วมาอ่านปรัชญาจิตนิยมจะเห็นว่าปรัชญาสารนิยมนั้นเข้าใจง่าย เพราะกล่าวถึงสิ่งอันเป็นรูปธรรม หรือแม้จะกล่าวถึงนามธรรมก็นับเป็นนามธรรมของรูปที่มีอยู่ เช่นกล่าวถึงความเกี่ยวข้องระหว่าง สสารกับบุคคล เป็นต้น แต่ปรัชญาจิตนิยมนั้นกล่าวถึงแต่สิ่งอันเป็นนามธรรมอย่างซับซ้อน และพยายามสร้างสิ่งธรรมดาคือเป็นนามธรรมไปหมด

1.14 สรุปปรัชญาของฟิชท์

1. ปรัชญาของฟิชท์ เป็นปรัชญาจิตนิยมเชิงจิตวิสัย หรืออัตตวิสัย (Subjective Idealism) ที่มีความว่า สรรพสิ่งในโลกล้วนแล้วเกิดมาจากจิต จิตมีอิสรภาพเป็นธรรมชาติ ที่มีการสร้างสรรค์
2. คำว่า ego ในปรัชญาของฟิชท์ หมายถึงจิต หรือพระเจ้า แต่เป็นพระเจ้าที่ไม่มีตัวตน เป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ทั้งทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ และเป็นเหตุผลสากลในสรรพสิ่ง
3. หลักปรัชญาที่สำคัญของฟิชท์คือ ความคิดเรื่อง เจตจำนงเสรี เจตจำนงเสรีเป็นหลักของชีวิต และจิต เป็นหลักของความรู้และความประพฤติดี เป็นอำนาจให้เกิดความก้าวหน้า และอารยธรรม เจตจำนงเสรีเป็นพื้นฐานของความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และเป็นเหตุผลทางจริยธรรม
4. จุดมุ่งหมายของเจตจำนงเสรี คือ การพัฒนา Consciousness (จิตที่ทำหน้าที่สร้างความรู้) ให้เป็น Self-Consciousness (จิตที่รู้ตนเอง)
5. วิธีการของเจตจำนงเสรี คือ การแสดงว่าการกระทำต่างๆ ของจิตเกื้อกูลต่อการพัฒนาการของ Self-Consciousness
6. วิธีการของฟิชท์ มีความมุ่งหมายเพื่อให้เราเข้าถึงธาตุรู้และธาตุรู้ นำเข้าถึงความรู้ ทั้งปวงอีกต่อหนึ่ง
7. ego ของฟิชท์ มี 2 ประเภทคือ ego สากล (Universal ego) และ ego ส่วนบุคคล (Individual ego)
8. เราจะรู้ ego ได้โดยอาศัยวุฒิปัญญาหรือเหตุผลทางทฤษฎี สัญชาตญาณหรือเจตจำนงเสรี

From : Frank Thilly, A History of Philosophy p. 451-465

9. หลักจริยศาสตร์ที่สำคัญของพีชท์ คือ ศรัทธาในศาสนา ศีลธรรม หน้าที่ของบุคคล คือการทำงานในหน้าที่ของตนด้วยการรู้จักตน เพื่อนำตนให้เข้าถึงความดีขั้นสูงสุด
10. ชีวิตที่เชิดชูสัจภาพ อิศรภาพ และศีลธรรมเท่านั้น ที่สามารถให้โลกวิวัฒนาการไปได้ไม่สิ้นสุด ถ้าพร้อมเพรียงกันคืออุดมคติทางศีลธรรม สังคมมนุษย์ จะกลายเป็นอาณาจักรสากล
11. การได้ฟังเสียงศีลธรรม คือการได้ยินเสียงสวรรค์ และการคิดเห็นความสำคัญของศีลธรรมชัดแจ้งคือ การใช้สมองในอาณาจักรสวรรค์
12. ไม่มีอะไรดีที่สุด และมีค่ามากที่สุดสำหรับมนุษย์ นอกจากการมีเจตจำนงรักศีลธรรม รักดีต่อศีลธรรม และเทิดทูนศีลธรรมไว้ทุกกาลสมัยให้เป็นสิ่งควบคู่กันไปกับความเป็นมนุษย์
13. พีชท์กล่าวว่า “มนุษย์ผู้ที่ไม่มีอุดมคติทางจริยศาสตร์ผู้ไม่สามารถปลดปล่อยตนเองออกจากกลไกของธรรมชาติ ย่อมไม่สามารถจะเป็นอิสรชนได้ เขาจะเป็นเพียง “สิ่ง” หรือ “ผลิตผล” แห่งธรรมชาติเท่านั้น”
14. ทักษะทางญาณวิทยาของพีชท์ ความรู้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ
 1. ความรู้ประจักษ์-ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์
 2. ความรู้ที่แท้จริง-เป็นความรู้ที่สูงสุดซึ่งสามารถนำมาอธิบายสิ่งทั้งปวงได้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง นั่นคือสัตยชาติญาณ
15. ความแท้จริงในอภิปรัชญาของพีชท์ คือ จิต หรือ ego เพราะเป็นมูลฐานให้เกิดความรู้ทั้งทางภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ตลอดจนถึงปรากฏการณ์ต่างๆ บรรดามี
16. ทักษะทางคุณวิทยาของพีชท์ เขาได้เน้นให้เราเห็นความสำคัญของศีลธรรม โดยได้เสนอแนะเงื่อนไขไว้ 4 ประการคือ
 1. ต้องมีเจตจำนงอิสระ หรือเสรีภาพ และทุกคนควรเป็นอิสรชน ผู้ทรงพลังทางจิต เป็นนายตัวเองได้
 2. ต้องมีวิญญูณเป็นอมตะ เพื่อจะได้มีโอกาสประกอบความดีในชาติต่อๆ ไป
 3. ต้องมีพระเจ้าเป็นเจ้า ผู้ควบคุมให้ความยุติธรรมแก่มนุษย์ ผู้ทำความดีและความชั่ว
 4. ต้องมีศรัทธาเชื่อมั่นในศาสนา

ผลงานที่สำคัญของฟิชท์

1. *The Science of Knowledge* 17614
2. *The Science of Rights* 1796
3. *The Vocation of Man* 1800
4. *The Natural Right and Ethics*
5. *On the ground of Our Belief in Divine World order.*

2. ฟรีดริช วิลเฮล์ม โจเซฟ ฟอน เชลลิง (Friedrich Wilhelm Joseph Von Schelling 1775-1854)

2.1 จิตนิยมเชิงภววิสัยของเชลลิง (Schelling's Objective Idealism)

ชีวิตในระยะต้นของเชลลิงนั้น ฟังดูแล้วคล้ายเป็นนวนิยายของนักปรัชญาที่เดียว เขาเกิดในเมืองเล็ก ๆ ชื่อเวอเทมบวร์กในปี 1775 เป็นบุตรของบาทหลวง และศาสตราจารย์ ในโรงเรียนวัดใกล้เมืองทูบิงเกน (Tubingen) เหมือนกันกับเบอร์คเลย์ (Berkeley)

เชลลิงแสดงความสามารถทางปรัชญามาตั้งแต่อายุน้อย ตลอดเวลาที่ยังเขารวยอยู่ เขาแสดงตัวเป็นนักเรียนที่มีปัญญาสูงและมีความเฉลียวฉลาดยอดเยี่ยม

เมื่อเขามีอายุได้ 15 ปี ได้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยทูบิงเกน และระหว่าง 5 ปีต่อมา ก็ได้เป็นเพื่อนร่วมเรียนกับเฮเกิล และโฮลเดอลิน เขามีความสนใจเป็นอันมากในวิชาประวัติศาสตร์ แต่ก็สนใจในปัญหาทั่วไปที่ต้องขบคิดเหมือนกัน และชอบอ่านปรัชญาของกานท์และฟีชท์ และพออายุได้เพียง 20 ปี ก็ได้พิมพ์บทความทางปรัชญาออกเผยแพร่ ซึ่งมีค่าสูงมากชื่อ Vom Ich als Prinzip der Philosophie เป็นตัวอย่าง

ระหว่างสองปีที่อยู่มหาวิทยาลัย เชลลิง ได้รับตำแหน่งครูสอนพิเศษประจำให้พี่น้องสองคนในตระกูลขุนนาง เขาได้ใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ที่ไลปซิก (Leipzig) ไปเข้าฟังปาฐกถาในวิชาแพทยศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ทางกายภาพ (Physical science) ที่นั่นเขาได้เผยแพร่ผลงานส่วนใหญ่ทางปรัชญาธรรมชาติของเขา จากผลงานเหล่านี้ทำให้เขาได้รับค่าเชิญไปเป็นศาสตราจารย์ทางปรัชญา ณ มหาวิทยาลัยเยนา (Jena) เชลลิงสอนที่เยนาตั้งแต่ปี 1798-1803 ที่แรกสอนร่วมกับฟีชท์ ต่อมาสอนร่วมกับเฮเกิล

เชลลิง ได้ทุ่มเทเวลาไปในการวิจารณ์ปรัชญาของเฮเกิล และขยายหลักปรัชญาของตัวเองให้ละเอียดออกไป ในตอนท้าย ๆ เขาเกิดหมกมุ่นใจที่จะผลักดันงานนี้ไปให้ถึงจุดสรุป ทั้งนี้โดยอภิปรายอ้างเหตุผลประกอบอย่างเพียงพอ

ตามความจริงแล้ว เชลลิงเป็นคนที่ถูกคนสาปแช่งเท่า ๆ กับที่ถูกคนยกย่องในการที่เขามีจิตใจค่อนข้างโลดโผน เขามีนิสัยชอบวิจารณ์ระคนไปกับการรู้สึกอบอุ่นในการใช้ชีวิต ยิ่งนักโลดโผนทั้งหลาย มีทั้งความเห็นแก่ตัวและความไม่สงบนิ่งในจิตใจด้วย

2.2 ปรัชญาธรรมชาติ (Philosophy of Nature)

เชลลิงเป็นนักปรัชญาจิตนิยมแบบใหม่ชาวเยอรมัน ซึ่งสร้างปรัชญาแนวเดียวกับฟีชท์ เชลลิงปฏิเสธความคิดของฟีชท์ที่ว่า “ธรรมชาติเป็นผลของอัตตาสัมบูรณ์ (Absolute ego) ซึ่งปรากฏแก่เราว่า เป็นเพียงสิ่งขัดขวาง เราต้องต่อสู้เอาชนะธรรมชาติ”

เชลลิง กล่าวว่า เราเข้าใจธรรมชาติได้เพราะธรรมชาติมีลักษณะใกล้เคียงกับเราคือ

มีชีวิต มีเหตุผล และมีวัตถุประสงค์อยู่พร้อมแล้วในตัวเองของธรรมชาติ เหตุนี้ไม่ได้หมายถึงจิตผู้รู้อย่างเดียวกันแต่ยังหมายถึงพลังงานต่าง ๆ ซึ่งเป็นพลังฝ่ายสร้างสรรค์หรืออัตรานามธรรม (Absolute ego)

อัตรานามธรรม เป็นบ่อเกิดของสิ่งทั้งปวงและสิ่งทั้งปวงต้องอาศัยอัตรานามธรรม (Absolute ego) และปรากฏออกมาจากอัตรานามธรรมด้วย (มีแนวความคิดเหมือนปรัชญาอุปนิษัทในเรื่องปรมาตมหรือวิญญาณสากล) ความคิดและสัจภาพ คือ ภาวะที่เป็นจริงทั้งสองอย่างนี้มีรากฐานอย่างเดียวกันคือ มาจากเจตจำนงที่เป็นพลังสร้างสรรค์ด้วยกัน ปรากฏออกมาเป็นความรู้จักตนทำการรับรู้ทางประสาทสัมผัสโดยอัตโนมัติ ในสัจชาตเวทของสัตว์ในความเจริญเติบโตของอินทรีย์ในกระบวนการทางเคมี ในปรากฏการณ์ของไฟฟ้าและแรงโน้มถ่วง กล่าวคือ ชีวิตและเหตุผลอยู่ในสิ่งเหล่านั้นทั้งสิ้น

สิ่งดังกล่าวนี้เป็นวิญญานอันบริสุทธิ์ หรือเป็นกามารูบริสุทธิ์ เป็นตัวการสร้างสิ่งทั้งหลายขึ้นมา และทำให้เกิดการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปในที่สุด

2.3 ธรรมชาติกับจิตแตกต่างกันอย่างไร

อะไรคือธรรมชาติ ธรรมชาติคือ ภาวะที่เป็นจริง ส่วนจิตคือความคิดทั้งสองอย่างนี้ไม่ใช่สิ่งสัมบูรณ์ที่วิวัฒนาการควบคู่กันไป แต่เป็นวิวัฒนาการของสิ่งสัมบูรณ์ในขั้นที่แตกต่างกัน สิ่งสัมบูรณ์นั้นวิวัฒนาการอยู่เสมอโดยมีจุดมุ่งหมายสูงสุดอยู่ที่ Self-Consciousness ในตัวเรา จิตวิวัฒนาการจากระดับ Sub-Consciousness ไปจนถึงระดับ Self-Consciousness และยังเป็นจิตอันหนึ่งอันเดียวกันชนิด สิ่งสัมบูรณ์ก็วิวัฒนาการจากขั้นต่ำไปสู่ขั้นสูงสุดนั้น เมื่อเข้าใจถึงจุดนี้เรียกว่า จิต หรืออัตรานามธรรม ซึ่งวิวัฒนาการจากความมืดไปสู่ความสว่างจากความไม่รู้ไปสู่ความรู้โดยลำดับ

เมื่อวิวัฒนาการไปจนถึงจุดหมายสูงสุดก็จะเป็น Self-Consciousness

ตามทัศนะของเชลลิง ธรรมชาติเป็นสิ่งที่มีชีวิต มีหลักเกณฑ์ มีเหตุผล และมีวัตถุประสงค์อยู่พร้อม มนุษย์จึงสามารถเข้าถึงความจริงของธรรมชาติได้และธรรมชาติก็สามารถให้ความหมายแก่มนุษย์ได้ด้วย คือ ให้ความสำคัญ ให้ความสุขแก่มนุษย์ เชลลิงไม่เห็นด้วยกับทัศนะที่ว่า “สสารทั้งหลายมีลักษณะคงตัวไม่เปลี่ยนแปลง”

ในการค้นหาเหตุผลจากพัฒนาการขั้นต่างๆ ของจิต เชลลิง ฟิชท์ และเฮเกิล ได้พบว่า มีกระบวนการวิภาษวิธี (Dialectic) อยู่ในโลก

กระบวนการวิภาษวิธีนั้นได้แก่ กระบวนการที่มีกัมมันตภาพขัดแย้งกัน 3 ประการ คือ บทตั้ง (Thesis) กับบทขัดแย้ง (Antithesis) รวมกันและกลมกลืนกันเป็นบทสรุป (Synthesis) ที่ลงรอยกันและกลมกลืนกันได้ เชลลิง เรียกกระบวนการนี้ว่า “กฎสามเส้า” (Triadicity) กล่าวคือ เมื่อมีกิริยา (Action) จะมีปฏิกิริยา (Reaction) ติดตามมา

เขาใช้กฎอันนี้กับธรรมชาติทั้งที่เป็นสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เราจะพบว่ากฎนี้มีอยู่เป็นชุด ๆ เช่น การดึงดูดกับการผลัดรวมเป็นความโน้มถ่วง ความรู้สึกทางอารมณ์กับความอดทนไม่ได้รวมเป็นการสืบพันธุ์

ปรัชญาว่าด้วยธรรมชาติของเชลลิง เป็นการคิดฝันอยู่มาก เขามักใช้คำพูดคม ๆ แทนการพิสูจน์และข้อเท็จจริง แต่ปรัชญาของเขาก็เร้าให้เกิดความสนใจในการศึกษาธรรมชาติและต่อต้านอิทธิพลของจักรกลนิยมล้วน ๆ ได้พอสมควร

2.4 ปรัชญาว่าด้วยจิต (Philosophy of Mind)

ปรัชญาว่าด้วยจิตของเชลลิง กล่าวถึงวิวัฒนาการของ Mind ในขั้นต่าง ๆ ตั้งแต่เพทนาการขั้นต้นไปถึงจินตนาการสร้างสรรค์และการคิดทบทวน จากการศึกษาทบทวนไปถึงการตัดสินใจ หรือตกลงใจเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่ง

เนื่องจากจิตมีกัมมันตภาพล้วน ๆ อยู่ในทุกสิ่งทุกอย่าง กัมมันตภาพของจิตจึงต้องมีลักษณะเหมือนกันกับกัมมันตภาพในธรรมชาติ เพราะฉะนั้น ถ้าไม่มี ego สัมบูรณ์แล้ว ego ที่จำกัดก็ไม่ได้ โลกทางปรากฏการณ์เกิดขึ้นจากการที่ ego สัมบูรณ์จำกัดตัวเอง ถ้าไม่มีโลกทางปรากฏการณ์ ego ที่จำกัดก็บรรลุถึงขั้น Self-Consciousness

ego ที่จำกัดจะบรรลุถึง Self-Consciousness ได้ในสังคมและรัฐที่จัดระเบียบดีแล้ว และ Self-Consciousness นี้จะบรรลุถึงได้โดยอาศัยศิลปะ กล่าวคือ ศิลปินเลียนแบบการกระทำของธรรมชาติ และรู้การกระทำอย่างธรรมชาตินั้นด้วย

เชลลิงถือว่า ศิลปะ เป็นหน้าที่อันประเสริฐของมนุษย์ ซึ่งแตกต่างจากพืชที่ถือว่าจริยธรรมเป็นหน้าที่อันประเสริฐที่สุดที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์แห่งความเป็นมนุษย์ เพราะมนุษย์จะเป็นมนุษย์ที่ดีที่สุดได้ จะต้องเป็นผู้มีจริยธรรมและปฏิบัติตามหลักจริยธรรม

2.5 ปรัชญาว่าด้วยเอกภพ (Philosophy of Universe)

คำสอนของเชลลิงที่สำคัญมีว่า เอกภพประกอบด้วย “ตัวฉัน” (The I) อันไม่อยู่ได้ภาวะใด ๆ และไม่เป็นบุคคล เขาคิดหลักปรัชญาของเขาขึ้นเอง ผลงานทางปรัชญาชิ้นแรกของเขาชื่อ “เรื่องเกี่ยวกับตัวฉัน” ถูกเผยแพร่ในปี 1795 ขณะนั้นเขามีอายุได้เพียง 20 ปี ข้อความสำคัญในเรื่องนี้มีอยู่ว่า ความแท้จริงอันติมยะ (Ultimate Reality) คือตัวตนอันสมบูรณ์ แต่ตัวตนนี้ไม่มีธรรมชาติเป็นบุคคล

เชลลิง ได้ให้คำอธิบายไว้ว่า คนเราย่อมมีความรู้สึกใกล้ชิดก็เฉพาะในความแท้จริงอันจำกัด (Limited Realities) หรือในความแท้จริงที่ถูกครอบงำโดยภาวะอย่างใดอย่างหนึ่ง (Conditioned Realities) ข้อเท็จจริงแต่ละข้อเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องกันหมด และต้นเหตุอันจำกัดทุกชนิดต้องมีต้นเหตุต่อไปอีก

ดังนั้น การพยายามอธิบายสิ่งหนึ่งด้วยอีกสิ่งหนึ่ง ก็ต้องระงับไปเพราะหาที่สิ้นสุด
มิได้ แต่ทั้งนี้ เราจะต้องไม่คิดว่าเอกภาพ (Universe) เป็นสิ่งซึ่งเรารู้อะไรแน่ไม่ได้ การที่เอกภาพ
ประกอบด้วยบรรดาสังค์ขันธ์อันเกี่ยวเนื่องกันหมดนี้เอง แสดงว่าย่อมมีความจริงอันไม่อยู่ใต้ภาวะ
ใด ๆ (Unconditioned Realities) หรือจะเรียกมันว่า ความแท้จริงอภิปกรณ์ก็ได้

เชลลิ่งได้อธิบายต่อไปถึงธรรมชาติของความแท้จริงอภิปกรณ์นี้ โดยสอนว่าสิ่งซึ่งไม่อยู่
ใต้ภาวะย่อมไม่ใช่สสารวัตถุเพราะวัตถุหรือสิ่งทุกสิ่งเป็นผลของการสร้างสรรค์ (Creation) ของ
ตัวประธานที่มีความรู้สึก (อตฺตา) “อะไรที่เป็นสิ่งหนึ่งย่อมเป็นสิ่งที่เรารู้ได้ ฉะนั้น สิ่งที่เรา
รับรู้ได้ย่อมเป็นห้วงอันหนึ่งในสายโซ่แห่งความรู้ของเรา มันย่อมตกอยู่ในข่ายของสิ่งรู้ได้
และดังนั้น ย่อมไม่ใช่รากฐานของความรู้ทั้งปวง”

แม้แต่สิ่งที่ดำรงอยู่ด้วยตนเองอันเป็นความแท้จริงที่ถูกสมมติขึ้น ก็เป็นสิ่งที่เรา
รับรู้ได้ และดังนั้นก็ย่อมอยู่ใต้ภาวะครอบงำ แต่ความแท้จริงอันไม่มีภาวะใดครอบงำจะไม่เป็น
สิ่งที่ถูกรู้ได้ตามนี้ เพราะความแท้จริงนั้นมันเป็นความจริงในตัวมันเองเราจะรับรู้หรือไม่
มันก็อยู่อย่างนั้น เชลลิ่งกล่าวว่า “อตฺตา” (ผู้รู้) คือตัวตนอันจำกัด ตัวตนอันจำกัดทุกตัวย่อม
เป็นความแท้จริงแบบมีเงื่อนไขหรือความแท้จริงแบบสมมติ (Conditioned Realities) ทั้งนี้โดย
ที่มีความจำกัด จึงไม่ใช่ความแท้จริงอภิปกรณ์

ความแท้จริงอภิปกรณ์ไม่ใช่ตัวตนอันจำกัด แต่มันจะต้องเป็น “ตัวอันอันสัมบูรณ์”
(The Absolute) เป็นตัวตนซึ่งไม่อยู่ภายใต้ภาวะ หรือถูกกำหนดด้วยอะไรนอกตัวมันเองเป็น
“ตัวอันซึ่งมีอยู่ เพราะฉันมี-อยู่” ทั้งนี้ไม่ได้อยู่ใต้การกำหนดของภาวะใด ๆ ทั้งสิ้น

เนื้อแท้ของ “ตัวอันคือ อิศรภาพ* กล่าวคือ มันเป็นสิ่งซึ่งเราจะคิดเข้าไปให้ถึง
ไม่ได้ เว้นแต่จะคิดว่ามันเองซึ่งตรงและกำหนดตัวเอง ทั้งโดยอาศัยอำนาจสามัญในตัวเอง
มันเป็นสิ่งซึ่งไม่ได้แสดงเป็นอื่นเลยนอกจากจะเป็นเพียงตัวมันเฉย ๆ”

เชลลิ่ง ได้บรรยายธรรมชาติของตัวอันอันสัมบูรณ์ไว้เป็น 4 ประเภทคล้ายคาคาทิกอรี
ของคานท์ คือ

1. เมื่อคิดในแง่ปริมาณแล้ว ตัวอันอันสัมบูรณ์คือ เอกภาพ (Unity) มันเป็นหนึ่งใน
ไม่ใช่หลาย เพราะสิ่งอันเป็นหลายจริง ๆ จะต้องมีหน่วยประกอบอันต่างก็เป็นความแท้จริง
ที่อิสระไม่เกี่ยวข้องกันและข้อนี้ก็ได้อธิบายแล้วว่าไปไม่ได้ “ตัวอันที่สัมบูรณ์” (The Absolute)
นี้ยังครอบงำสิ่งทั้งปวงไว้ด้วยซึ่งผิดกับ “ตัวอันเท่าที่รู้สึก” (Empirical) “มันบรรจุเสียทั้งหมด...
เป็นตัวอสงไขย (Infinity)”

*คาคาทิกอรี หรือเงื่อนไขแห่งความรู้ของคานท์ ในญาณวิทยา หน้า 92 โดยชยวัฒน์ อัดพันธ์

2. ในแง่คุณภาพ ซึ่งเป็นประเภทที่สอง “ตัวฉัน” ที่เป็นอภิวามีคุณภาพเป็นความแท้จริง เซลลิง กล่าวไว้ว่า “ตัวฉัน นั้นรวมเอาความแท้จริงทั้งหมดเข้าไว้” มิฉะนั้นแล้วมันจะมีสิ่งครอบงำหรือสิ่งที่เป็นภาวะ สิ่งซึ่งไม่ใช่ตัวตน (Non-Self) นั้นได้ ความแท้จริงจากตัวตนสัมบูรณ์ สิ่งซึ่งไม่ใช่ตัวตน ย่อมไม่มีความแท้จริงของมันเองตราบดีที่มันยังขัดแย้งกับตัวตนอยู่ กล่าวคือ ตราบดีที่มันยังเป็นสิ่งไม่ใช่ตัวตนอย่างบริสุทธิ์และสมบูรณ์”

ข้อนี้ หมายความว่า แม้จะมีความแท้จริงนอกตัวตนอันจำกัดใด ๆ ก็ตาม สิ่งเหล่านี้ก็คงยังรวมอยู่ในตัวฉัน ซึ่งเป็นอภิวา (สิ่งต่าง ๆ → ภาวะ → อภิวา)

3. ในแง่ความสัมพันธ์ เซลลิงได้ชี้ให้เห็นว่า คำว่า สาร หมายถึง ความแท้จริงอภิวา เขาจึงกล่าวว่า “ตัวฉันเช่นนั้นแหละคือสารเดียวซึ่งมีอยู่ บรรดาสิ่งที่มีอยู่ในตัวฉันทั้งหมดเป็นเพียงสมมติอันไม่สำคัญของตัวฉัน” และเพราะว่าตัวฉันซึ่งเป็นอภิวา คืออำนาจอันสมบูรณ์ มันก็ต้องเป็นตัวเหตุด้วยอีกนัยหนึ่ง มันเป็นตัวการอธิบายตัวเองและอธิบายบรรดาความแท้จริงชั้นรองทั้งหมด “เนื้อแท้ของตัวฉันนั้นคืออำนาจ”

4. ในแง่รูปลักษณะ (Mode) นั้น เซลลิงมีความเห็นว่า มีอยู่หนึ่งคือความสัมพันธ์ของตัวฉันอันเป็นอภิวา ความจริงคำว่า “ความสัมพันธ์” ก็ชัดเจนอยู่แล้วว่า ตัวฉันอันเป็นเอกภาพซึ่งครอบงำสรรพสิ่งทั้งปวงไว้เป็นความแท้จริงอันติมะ เป็นสารและเป็นอำนาจ กาทีกอริเหล่านี้เป็นเพียงเงื่อนไขต่าง ๆ ของตัวฉันอันสมบูรณ์ ไม่ใช่เป็นการแบ่งแยกไว้ให้ผิดกันเป็นอย่าง ๆ ตามหลักตรรกวิทยาแบบฉบับดังที่คานท์ได้จัดไว้

เมื่อพิจารณา กาทีกอริของเซลลิงแล้ว จะเห็นได้ว่า เซลลิงเองก็เกิดหลงผิดขึ้น กาทีกอริทั้ง 4 นี้ ดูจะเป็นเพียงบทแรกหรือการกล่าวอ้างความเป็นอภิวาของตัวตนอันสมบูรณ์นั่นเอง

อีกประการหนึ่ง ตัวฉันอันเป็นอภิวาย่อมต้องมีความเป็นตัวของตัวเองอย่างแน่นอน มันไม่เพียงถูกครอบงำด้วยภาวะเท่านั้น หากยังเป็นตัวของตัวเองอีกด้วย

การที่เซลลิงไม่กล่าวถึงธรรมชาติทางคุณภาพของตัวฉันอันเป็นอภิวานั้น ก็เนื่องจากเขาปฏิเสธบุคลิกภาพของตัวฉันนี้ก็ได้จากทฤษฎีที่ว่า บุคลิกภาพอันรู้สึกตัวเองของ “ตัวฉัน” นั้นย่อมบังคับว่าตัวมันเองต้องปฏิบัติต่อตัวมันเอง คือหมายความว่า ตัวฉันย่อมรู้ตัวฉันดีกว่าสิ่งที่มีไม่ใช่ตัวฉัน ซึ่งเราทำให้ภาวะกลายเป็นสภาวะไป สภาวะคือสิ่งที่มีอยู่หรือเป็นอยู่ตามธรรมชาติ (อภิวา คือสิ่งที่ไม่ได้อยู่หรือไม่มีตัวตนเป็นเรื่องนามธรรม)

เซลลิง กล่าวไว้ว่า “ลองนึกดูถึงตัวฉันที่ปรากฏในพิชานของเราเช่นนี้ มันจะไม่เป็นตัวฉันอันสมบูรณ์อย่างบริสุทธิ์อีกต่อไป”

นี่เป็นข้อถกเถียงปัญหาแบบเก่า ๆ ของฟิชท์ และ คานท์ คือตัวตนซึ่งผู้ใดก็ตามรู้สึกได้ย่อมเป็นตัวตนอันจำกัด การรู้สึกตัวเอง คือการจำกัดตัวเอง และการจำกัดตัวเองก็ไม่

เห็นจะไปขัดอะไรกับความสมบูรณ์ของมัน

ที่กล่าวมานี้ทั้งหมด เราพอจะเห็นความขัดแย้งเกี่ยวกับหลักความคิดเรื่อง “ตัวฉันอันสมบูรณ์” ของเชลลิงได้ ดังต่อไปนี้

1. ในระยะแรกของความคิดเรื่องตัวฉัน เชลลิงเองก็ไม่ใคร่แน่ใจกับการปฏิเสธบุคลิกภาพของตัวที่สมบูรณ์นัก เขาเคยกล่าวว่า “ตัวฉันอันสมบูรณ์มีอยู่ได้โดยไม่ต้องมีวัตถุอะไรมาเป็นเครื่องกำหนด กล่าวคือ มันมีอยู่ไม่ใช่เพราะมันคิดได้อย่างกว้างขวางทั่วไป หากเพราะมันคิดตั้งแต่ตัวเองเท่านั้น”

2. ต่อมาอีกเล็กน้อย เขาพูดถึงพระเจ้าว่าเป็นเจ้าว่า “ไม่ทรงสังเกตอะไรเลยนอกจากสังเกตพระองค์เองเท่านั้น” แม้ระหว่างที่กล่าวถึง “ตัวฉันอันเป็นอภิวะ” เขาก็หันไปยึดหลักการรู้สึกตนเองอย่างแก้ไขไม่หาย ดังจะเห็นได้จากคำพูดของเขาที่ว่า “ฉันมีอยู่เพราะว่า ฉัน-มี-อยู่ ความคิดเช่นนี้ย่อมฝังอยู่ในใจของคนเราทุกคน”

3. จากคำพูดที่กล่าวมานี้ เชลลิงก็เท่ากับเปิดเผยความจริงซึ่งเขาเองไม่รับรองว่า การมีพิชานคือ การมีบุคลิกภาพและ “ตัวฉันเองเป็นอภิวะ” ก็จำเป็นต้องเป็นบุคคล แม้ว่า จะเป็นตัวตนซึ่งจำกัดตัวเอง

4. เพียงแค่นี้ก็จะเห็นได้ว่า เชลลิง ไม่ได้สอนอะไรผิดจากฟิชท์ แต่เชลลิงสอนทฤษฎีทางจริยศาสตร์ผิดกับฟิชท์ ทั้งสองคนสอนว่า ความแท้จริงอันดีมีค่า คือ “ตัวฉันที่สมบูรณ์” ซึ่งแสดงตัวเป็นพิชานอันจำกัดต่าง ๆ ฟิชท์สอนว่า หากคนเราใคร่รู้ว่า เราเป็นอะไรก็ต้องคิดดูก่อนว่าเราควรปฏิบัติอย่างไรลงไป กล่าวคือ ศึกษาพิชานเกี่ยวกับจริยพันธะของเขาเสียก่อน เชลลิงสอนไปอีกทางหนึ่ง คือเขาสอนว่า คนได้พิชานในจริยพันธะจากการรู้ว่า “ตัวเราเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน “สิ่งสมบูรณ์” สิ่งอันสูงสุดที่เราควรปฏิบัติจะเป็นอย่างนี้คือ “จงทำตัวให้เป็นสิ่งสมบูรณ์ จงทำตัวให้เป็นเหมือนตัวเอง”

นอกจากนี้ เชลลิง ยังได้กล่าวได้ตรงกันข้ามกับฟิชท์ว่า “จงให้ความรู้แก่คนเราว่า เขาเป็นอะไร แล้วเขาจะรู้เองว่าควรปฏิบัติอย่างไร” ส่วนฟิชท์กล่าวว่า “ให้คนเรากระทำไปตามที่ชอบที่ควรเถิด แล้วในไม่ช้าเขาจะรู้ว่า เขาเป็นอะไร”

2.6 ประชญาว่าด้วยสิ่งสมบูรณ์ คือ ธรรมชาติ

สิ่งสมบูรณ์ในปรัชญาจิตนิยมของเชลลิง คือ “ตัวฉันอันเป็นอภิวะ” แต่ไม่เป็นบุคคลซึ่งสามารถแบ่งภาคออกเป็นตัวตนอันจำกัด และสิ่งซึ่งไม่ใช่ตัวตน หรือเป็นตัวตน โดยเฉพาะกับสิ่งอันเป็นการกระทำของตัวฉัน

แต่เชลลิงสนใจในความชัดเจนของแต่ละบุคคลน้อยกว่า ฟิชท์ ที่มหาวิทยาลัยเยนา เขาพยายามเพียงคิดปรัชญาเกี่ยวกับธรรมชาตินอกร่างขึ้น ทั้งนี้เป็นเพราะตอนปลายศตวรรษ

ที่ 18 นั้น นักคิดพากันสนใจเรื่องธรรมชาติวิทยามาก

บรรดากวีทั้งหลายที่เชื่อตามปรัชญาของสปิโนซ่า ก็พากันอธิบายว่าธรรมชาติคือ พระผู้เป็นเจ้าของ

นักวิทยาศาสตร์ได้ค้นพบข้อเท็จจริงใหม่ๆ และสร้างทฤษฎีใหม่ๆ ขึ้นมา ล้วนนำ ฟังทั้งสิ้น ในปี 1777 ลาวัวเซียร์แยกธาตุออกซิเจนออกมาได้ ในปี 1790 แกลวานีได้พบไฟฟ้า ในตัวสัตว์ อีราสมุส คาร์วิน บิดาของ คาร์วิน ได้เผยแพร่ทฤษฎีวิวัฒนาการของลามาร์กใน หนังสือชื่อ Zoonomia

ในปี 1799 พวกนักวิจารณ์ นักปรัชญาและกวี ก็พากันเข้าร่วมสร้างทฤษฎีวิทยาศาสตร์ และได้ค้นพบสิ่งต่างๆ เป็นจำนวนมาก วิงเคลมาน แฮเดอร์ และเลสซิงได้ใช้ทฤษฎีพัฒนาการ (Development Theory) อธิบายเรื่องศิลปะ ประวัติศาสตร์ และวรรณคดี กานท์ได้กล่าวถึงวิวัฒนาการของหมอกธาดูในท้องฟ้าก่อนที่ลามาร์กจะวางสมมติฐานเกี่ยวกับเรื่องนี้และแม่แต่ เกอเต้ อัจฉริยะรอบด้านก็ได้ให้ข้อคิดว่า กลีบของดอกไม้คือใบไม้แปรรูป เซลลิงได้นำเอาเรื่องของแม่เหล็กไฟฟ้ากับหลักพัฒนาการมารวมอยู่ในปรัชญาธรรมชาติของเขาด้วย

นักคิดในตอนต้นๆ ศตวรรษที่ 19 นี้ ล้วนตระหนักในความจริงเรื่องความเปลี่ยนแปลงพัฒนาการ วิวัฒนาการ และประวัติศาสตร์ พวกนี้มองเห็นแล้วว่าไม่มีสิ่งใดหยุดนิ่งและไม่เปลี่ยนแปลง ดังที่เขาคิดกันอยู่นิดเดียวเท่านั้น หากสรรพสิ่งและความจริงส่วนมากที่สุด ตกอยู่ในอาการเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลง ปรากฏการณ์อันเป็นประวัติศาสตร์นี้ไม่ถูกถือเป็นการลวงตาอีกต่อไปอีกแล้ว หากต้องการคำอธิบายว่าสิ่งที่เปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาไปนั้นจะเป็นหนึ่งหรือเป็นตัวเองได้อย่างไร

นักปรัชญานับจากเซลลิงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเฮเกิล จึงพึงทำการพิจารณาปรากฏการณ์อันเป็นประวัติศาสตร์ และยอมรับหลักอนิจจัง อนัตตา ของพระพุทธเจ้า นับว่าเป็นการก้าวหน้าอันใหญ่หลวงด้วย ปรัชญาจิตนิยมในยุคนี้ แม้จะมีเปลือกนอกเป็นจิตนิยมอย่างเต็มตัวก็ตามแต่เนื้อในอันเป็นข้อเท็จจริงมีมากและมากขึ้น ข้อเท็จจริงจากการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ นั้น กำลังเบ่งดันเปลือกนอกอันไม่แท้ของมัน ซึ่งนับวันก็แต่จะระเบิดเปลือกแตกออกไปแล้ว ทั้งเนื้อและเปลือกก็จะกลายเป็นสารเดียวกัน คือเป็นสารนิยมโดยทั่วกัน (Thorough Materialism) ไป

เซลลิง ได้ค้นพบกฎอันยิ่งใหญ่ทางพัฒนาการที่เรียกว่า Dialectical Law คำว่า Dialectical แปลว่าขัดแย้งหรือได้คารม แต่กฎ Dialectic หรือกฎวิภาษวิธี (วิภาษ แปลว่า คำพูดแย้ง หรือต่างกัน) หมายถึงการขัดแย้งภายในเนื้อของสรรพสิ่ง อันเป็นเหตุของการเปลี่ยนแปลงของมัน ในขั้นแรกนั้นมีทฤษฎีว่า การเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการเป็นไปอย่างมี “รูปสมบูรณ” อันเป็นจุดหมายปลายทางเพื่อพัฒนาไปสู่สภาพของมัน นี่คือทฤษฎีพัฒนาการของอริสโตเติล นั่นเอง นับเป็นเวลาถึง 2000 ปีกว่าจึงได้มีทฤษฎีไดอาเล็กติกซึ่งตรงกันข้าม

เชลลิงสอนว่า ปรัชญาทางธรรมชาติทุกชั้นเป็นการประกอบกันหรืออีกนัยหนึ่งเป็นการปรองดองกัน (Conciliation) ระหว่างความโน้มแน้ว (Tendency) หรืออำนาจชักจูงพัฒนาการที่ขัดแย้งกันอยู่ ความโน้มแน้วนี้ เขาให้ชื่อต่างๆ กัน เช่น ความโน้มแน้วสมานสิ่งหลากหลายให้กลายเป็นหนึ่ง (Unifying tendency) และความโน้มแน้วอันทำให้แตกเป็นตัวๆ (Individualising tendency) บางที่เขาเรียกอย่างหนึ่งเป็น “บวก” เรียกอย่างที่สองเป็น “ลบ”

ความโน้มแน้วที่เชื่อมสมานสิ่งหลากหลายให้กลายเป็นหนึ่งนี้ เขายกความถ่วงเป็นตัวอย่าง ความถ่วง (Cravity) คือแรงซึ่งดึงดูดเข้าหากัน กาลคือสิ่งซึ่งเชื่อมสมานระยะเวลาหรือสมัยทั้งหลายเข้าด้วยกัน อวกาศ คือการแสดงตัวของความโน้มแน้วที่ทำให้แตกเป็นตัวๆ (Individualising) เพราะว่าอวกาศทำให้สิ่งต่างๆ แยกจากกันและแต่ละสิ่งก็กินที่ในอวกาศ โดยเฉพาะการรวมกันของความโน้มแน้วทั้งสองอย่างเต็มทีนั้น จะเห็นได้ในสิ่งมีชีวิตอันเป็นร่างเดี่ยวทางอวกาศ แต่ก็ยังติดต่อกับเมื่อครู่ก่อนทางเวลา นี่คือคำสอนทางพัฒนาการของเชลลิง

เชลลิงได้อ้างตัวอย่างอีกมากมายทั้งในปรากฏการณ์ทางอนินทรีย์ (Inorganic Process) และปรากฏการณ์ทางอินทรีย์ (Organic Process) ซึ่งต่างก็แย้งกันอยู่และได้อ้างตัวอย่างความปรองดองกันระหว่างความโน้มแน้วที่เชื่อมสมานสิ่งหลากหลายให้กลายเป็นหนึ่งและที่ทำให้แตกเป็นตัวๆ

สำหรับจำพวกอินทรีย์ที่มีชีวิตนั้น ความรู้สึกเกิดจากการได้รับแรงกระตุ้นจากภายนอกเป็นความโน้มแน้วที่เชื่อมสมานสิ่งหลากหลายให้กลายเป็นหนึ่ง ความรำคาญเป็นความโน้มแน้วอันทำให้แตกเป็นตัวๆ แรงหมุนในการสืบพันธุ์เป็นการเชื่อมสมานความโน้มแน้วทั้งสองเข้าด้วยกันนี่เป็นการยกข้อเท็จจริงมาอ้าง และเชลลิงก็ไม่ได้ให้เหตุผลสนับสนุนอะไร มีแต่ความมุ่งหมายเพียงว่าปรากฏการณ์ทางธรรมชาติทุกชั้นซึ่งเป็นสิ่งหนึ่งในหลายสิ่งนั้นเป็นการรวมของสิ่งที่แย้งกัน และเบื้องหลังความหลากหลายอันเป็นทวิคุณนี้ จะต้องมียอำนาจอยู่อย่างหนึ่งในหลายสิ่งอันแสดงตัวออกมาเป็นปรากฏการณ์หลายอย่างหลายประการในธรรมชาติ

เชลลิงเขียนไว้ว่า “เนื่องจากเราไม่มีอะไรควรสงสัยในเรื่องที่ว่าในสิ่งมีชีวิตย่อมมีการดำเนินตามหน้าที่ของส่วนต่างๆ ของร่างกายเป็นขั้นๆ ไป และเนื่องจากธรรมชาติได้ก่อให้เกิดความรู้สึกกระตุ้นเตือนจากภายนอกเช่นนี้ ก็เท่ากับว่า ธรรมชาติได้ประดิษฐ์แรงอันขัดแย้งกัน ซึ่งต่างก็ถ่วงกันหมดฤทธิ์ไปในเมื่อแรงอย่างหนึ่งสูงขึ้น และอีกอย่างหนึ่งลดลง และผลักกันเป็นเช่นนี้ตลอดไป ดังนั้น เราก็จะต้องคิดว่า บรรดาปรากฏการณ์อันเป็นอุปกรณทั้งหมดเหล่านี้ เป็นเพียงแขนงของอำนาจอันหนึ่งและอันเดียวกัน และหลักธรรมชาติอันเป็นหนึ่งนี้ ปรากฏให้เราเห็นรูปในลักษณะต่างๆ (เช่นสัตว์เซลล์เดียว เป็นต้น) สิ่งนี้คือ ต้นเหตุแห่งชีวิต

ในหนังสือเกี่ยวกับปรัชญาธรรมชาติ สิ่งอันเป็นอันติมะนี้ เขาเรียกชื่ออย่างลอยๆ ว่า ธรรมชาติ เขาย้ำว่า “ธรรมชาติ...ไม่เพียงแต่เป็นสิ่งมีอำนาจ หรือมีลักษณะการอันเป็นสิ่งนิรันดรเท่านั้น แต่หากตัวมันเองเป็นสิ่งนิรันดร (The Eternal)”

ปรัชญาธรรมชาติของเชลลิงได้ทิ้งร่องรอยแห่งความคิดไว้ว่า “ธรรมชาติ คือความแท้จริงอันติมะ” แต่เชลลิงไม่ได้มองธรรมชาติตามแบบของฮอบส์ หรือ เดการ์ตที่ว่าธรรมชาติเป็นสสารในระดับสูงเขามีทัศนะต่อไปอีกว่า ธรรมชาติเป็นการแสดงตัว (Manifestation) ของสิ่งสัมบูรณ์ โดยการพัฒนาคืบไปข้างหน้า

ในช่วงความคิดระยะที่สามนี้ เชลลิงได้แก้ปัญหาโดยวิธีนิรนัย (Deduction) หรือโดยวิธีการคิดหาเหตุผลไปจากธรรมชาติของสิ่งสัมบูรณ์ ซึ่งบัดนี้เขาให้ชื่อว่า ภาวะเป็นสิ่งเดียวกับตัวเอง (Identity) ไปสู่พลังธรรมชาติหรือปรากฏการณ์ ทั้งนี้แทนที่จะใช้วิธีอุปนัย (Induction) หรือวิธีคิดเข้ามาหาหลัก โดยคิดจากความรู้และลักษณะของปรากฏการณ์ปลีกย่อยของธรรมชาติไปสู่ความรู้และธรรมชาติของสิ่งสัมบูรณ์

สิ่งสัมบูรณ์ของเชลลิงเกิดขึ้นอย่างไร เราจะเข้าใจความคิดเรื่องสิ่งสัมบูรณ์ของเชลลิงได้ดี ถ้าเรามองตรงไปในเรื่องสิ่งสัมบูรณ์ทางด้านมโนภาพและถือว่าความคิดทางกายภาพเป็นรองความรู้สิ่งสัมบูรณ์ จึงเกิดจากพัฒนาการของสรรพสิ่งเป็นขั้นๆ ไป โดยมันรวมเอาแต่ละขั้นนี้ไว้ในตัวหมด คือ

1. พัฒนาการขั้นแรก เป็นพัฒนาการทางกายภาพ หรือทางไดนามิก (Dinamic) ได้แก่ พัฒนาการของดวงดาวและแร่ธาตุต่าง ๆ

2. พัฒนาการขั้นที่สอง ได้แก่พัฒนาการอันก่อให้เกิดสิ่งมีชีวิต ซึ่งได้แก่ พืช หรือ สัตว์ และการเปลี่ยนแปลงของมัน

3. พัฒนาการขั้นที่สาม ได้แก่พัฒนาการขั้นสุดท้าย คือ พัฒนาการทางจิตหรือมโนสรรพสิ่งที่เปลี่ยนไปเป็นขั้นต่าง ๆ นี้ จะเรียกว่าเป็นสิ่งเดียวกันกับตัวเองหาได้ไม่ แต่ธรรมชาติทั้งหมด แสดงตัวเป็นสรรพสิ่งตามขั้นต่าง ๆ แห่งความมีอยู่นั้นแหละเป็นสิ่งที่คงตัวไม่เปลี่ยนแปลง เป็นเอกเป็นหนึ่งอยู่เสมอ และจึงเป็นสิ่งเดียวกับตัวเองอย่างสมบูรณ์ กล่าวคือเป็นภาวะแห่งความเป็นสิ่งเดียวกับตัวเองอย่างเดียวกับที่มีอยู่

ต่อมาเชลลิงได้เขียนหนังสือใหม่ไว้เล่มหนึ่ง เพื่ออธิบายความตรงกันระหว่างวัตถุ เราต้องยอมรับกันว่า การบังถึงความแท้จริงที่มีอยู่นอกจิตใจ ความรู้สีกว่ามิตัวตน เป็นสิ่งที่มีขอบเขตและสัญชาน คือการรับรู้ ว่า วัตถุมีอยู่ในธรรมชาติ ความคิดคำนึง (Reflection) ทำให้เรารู้ว่า ตัวเองมีวัตถุเป็นเหตุจงใจ แม้นในเจตจำนงของเราเองก็ถูกกระตุ้นด้วยเหตุภายนอก มิฉะนั้นแล้ว เจตจำนงของเราจะเป็นแต่เพียงความกว้างไกลของจิตใจเท่านั้น

จิตใจ → เจตจำนง → วัตถุ → ผล คือ ความสมประสงค์บังเกิดขึ้น

เชลลิง สอนว่ามีปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างปัญญากับวัตถุที่จะต้องตอบก็คือวัตถุจะต้องเป็นผลของพลังอันมีดมณและไร้พิชาน แต่ถึงกระนั้น “พลังมีดมณ” นี้จะต้องมีธรรมชาติอย่างเดียวกับปัญญาที่รู้และเข้าใจวัตถุนั้น ดังนั้น การที่เราจะเข้าใจโลกและมโนภาพเราจะต้องอาศัยกัมมันตภาพ และการกระทำของเจตจำนงด้วย และการมีเจตจำนงนั้นก็เป็นสิ่งเดียวกันกับการมีกัมมันตภาพ”

เมื่อเริ่มสมัยแห่งศตวรรษที่ 19 ระยะเวลาอันสำคัญที่สุดของปรัชญาของเชลลิงก็จบลง ต่อแต่นั้นไปข้อความที่เขาเขียนไว้ดูไม่มีสาระอะไร และไม่มีความคิดใหม่ๆ ทั้งตอนท้ายๆ เขากลับหันไปนิยม Mysticism หรือรหัสนิยมเสีย ทำให้ผลงานของเขามีค่าทางวรรณคดีเท่านั้นหาใช้ความคิดทางปรัชญาแต่ประการใดไม่ ปรัชญาเยอรมันและวรรณคดีเยอรมันเกี่ยวข้องกันเสมอและมีความสำคัญต่อกันด้วย กวีเยอรมันหลายคนมี Lessing และ Schiller ก็เป็นนักปรัชญาด้วย และเชลลิงเองในวาระสุดท้ายก็มีคนถือกันว่าเป็นนักกวีปรัชญา (Philosopher Poet) ข้อกล่าวหานี้ดูจะไม่ตรงนักเพราะในระยะต่อมา เชลลิงกลับสอนปรัชญา “สิ่งสัมบูรณ์” คือพระเจ้าเป็นเจ้าของที่เป็นบุคคลซึ่งสูงกว่าบุคคลธรรมดา ในคำสอนเช่นนี้ก็เห็นได้ชัดว่า บุคลิกภาพคงเป็นภาพที่กอรันร่องๆ อยู่ สิ่งสัมบูรณ์นั้น แม้จะเรียกกันว่าพระเจ้าหรือเหตุผลก็ตาม トラบใดที่ยังขึ้นไม่ถึงขั้นรู้สึกตัวเองแล้ว ก็ย่อมเป็นเพียงความแท้จริงอันเรารู้ไม่ได้ซึ่งแสดงตัวออกมาทางบุคคล แต่ตัวมันเองนั้นมีได้เป็นบุคคลด้วยความจำเป็น หรือเป็นบุคคลอย่างสมบูรณ์เลย

ความคิดของเชลลิงตอนท้ายนี้ น่าจะเกิดจากการศึกษาปรัชญาของเฮเกิลเรื่อง Being ซึ่งจะได้เรียนต่อไป

2.7 คำสอนว่าด้วยตรรกวิทยาและสัญชาตญาณ

เชลลิงถือว่า เอกภพคือ อินทรีย์ที่มีชีวิตและมีวิวัฒนาการ ส่วนย่อยๆ ต่างๆ ของเอกภพมีอยู่โดยเฉพาะของมัน และต้องขึ้นอยู่กับส่วนรวม จิตกับวัตถุ รูปแบกับเนื้อหา สิ่งในอุดมคติกับสิ่งที่แท้จริงเป็นอันเดียวกันและอยู่ร่วมกันไม่แยกจากกัน ในอินทรีย์เราแยกส่วนย่อยออกจากส่วนรวมไม่ได้และเราเข้าใจส่วนรวมโดยไม่มีส่วนย่อยไม่ได้ฉันใด เอกภพก็ฉันนั้น ประกอบด้วยส่วนย่อยๆ ต่างๆ ที่ประสานกันเราจึงมองเห็นเอกภาพ (ความเป็นหนึ่ง) ในพหุภาพ (สิ่งมากมาย) มองเห็นความเหมือนๆ กันในความแตกต่างกัน มองเห็นว่าผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้เป็นอันเดียวกัน

ความจริงเรื่องเอกภพหรือโลกนี้พิสดารได้อย่างไร เชลลิงตอบว่าโลกนี้ประกอบด้วยเหตุผล เราจึงใช้เหตุผลเข้าใจโลกได้ และเราสามารถสร้างโลกขึ้นในความคิดของเราได้นอกจากนั้น

เพราะเหตุที่มีตรรกวิทยาอยู่แล้ว ในความเป็นมาของโลก เราจึงสามารถรู้วิวัฒนาการขั้นต่าง ๆ ของโลกในความคิดของเรา โลกทัศน์ของเราคือการเลือกอย่างเสรีของเราเอง วิธีเดียวที่เราจะรู้ว่า เราจะมีเจตจำนงเสรีก็คือการเป็น Being ที่กำหนดตัวเองอย่างเสรีด้วยตนเอง ถ้าเรารู้ว่าเจตจำนงเสรีเป็นอุดมคติของเราก็เท่ากับเรายอมรับว่า ความแท้จริงมีสภาพเป็นจิต เพราะถ้าโลกเป็นเพียงสสารก็เป็นการไร้ความหมายที่จะพยายามเป็นบุคคลเสรี

เราจะรู้เจตจำนงเสรีได้ด้วยกัมมันตภาพทางธรรมชาติของสติปัญญา หรือ (Intellectual intuition) (สัญชาตญาณอันเกิดจากภูมิปัญญา) เท่านั้น เซลลิงถือว่า สัญชาตญาณนี้เป็นสัญชาตญาณทางศิลปะ ศิลปะจึงเป็นหน้าที่สูงสุดของมนุษย์ ความกลมกลืนที่ปรัชญาแสวงหาจะประสบความสำเร็จได้ก็โดยอาศัยศิลปะนั่นเอง ธรรมชาติเป็นบทกวีที่ยิ่งใหญ่ ความลับของธรรมชาติ นั้นถูกเปิดเผยออกมาโดยศิลปะ

ฉะนั้น ศิลปะจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของปรัชญา นักปรัชญาก็เช่นเดียวกับ นักศิลปินคือเป็นผู้มองเห็นความกลมกลืนในเอกภพ เมื่อกล่าวโดยสรุป สัญชาตญาณทางสุนทรียศาสตร์จัดเป็นความรู้ที่สิ้นสุด

ผลงานที่สำคัญของเซลลิง

1. *Ideas Regarding a philosophy of Nature 1797*
2. *An Essays on the World-Soul Published in 1798*
3. *A new statement of his philosophic Views. Published in 1804*
4. *The philosophy of Nature*
5. *His system of Transcendental Idealism*
6. *On the Relation of the Fine arts to nature*

คำถามประจำบทที่ 2

1. ฟิชท์ เป็นนักปรัชญาประเภทไหน และมีทัศนะทางปรัชญา อย่างไร อธิบาย
2. สิ่งสัมบูรณ์ (The Absolute) ตามทัศนะของฟิชท์นั้น ได้แก่อะไร อธิบาย
3. ท่านเข้าใจจุดมุ่งหมายและวิธีการของเจตจำนงเสรีในปรัชญาของฟิชท์อย่างไร อธิบาย
4. Ego ในปรัชญาของฟิชท์ คืออะไร และมีกี่ประเภท อธิบายโดยละเอียด
5. หลักปรัชญาจริยธรรมที่สำคัญของฟิชท์ มีอะไรบ้าง อธิบาย
6. ฟิชท์มีทัศนะทางญาณวิทยาอย่างไร และความรู้มีกี่ประเภท อะไรบ้าง
7. ท่านมีความเห็นอย่างไร เกี่ยวกับคุณวิทยาของฟิชท์ และหลักการดังกล่าวสามารถนำมาพัฒนาชีวิตได้อย่างไร อธิบาย
8. จงอธิบายปรัชญาว่าด้วยธรรมชาติและปรัชญาว่าด้วยจิตของเชลลิงพอได้ความ
9. สิ่งสัมบูรณ์ในปรัชญาของเชลลิง ได้แก่อะไร และเกิดขึ้นได้อย่างไร อธิบาย
10. ตามหลักปรัชญาว่าด้วยเอกภพ เชลลิงถือว่า เอกภพประกอบด้วยอะไรบ้าง อธิบาย